

Bjørgvin fengsel

Slå ring om verdier

Kriminalomsorgen er rystet av en tragisk hendelse. En domfelt drapsmann er siktet for et nytt drap, begått under permisjon fra fengsel. Det er dette vi bruker all vår profesjonalitet for å prøve å forhindre, men menneskelig atferd lar seg ikke forutsi med hundre prosent sikkerhet.

Vi skal gjennomgå denne saken og den siktedes soningsforløp i detalj, og prøve å trekke lærdom av det. Det skylder vi de som er rammet av tragedien denne gang.

Like viktig er det å unngå en generalisering på sviktende grunnlag. En tragisk hendelse må ikke føre til et tilbakeslag for hele straffegjennomføringspolitikken, med negative følger for det store antall innsatte som ikke misbruker den tilliten de er vist.

Denne uken har det vært et forskningsseminar med utgangspunkt i Fritz Moen-saken. Det er en påminnelse om at vi må være

ydmyke – selv svært kompetente miljøer tar feil. Saken er også på en annen måte et å propos til dagens situasjon: Etter drapet på en betjent på Ila i 1989 var nettopp Fritz Moen en av dem som helt uforskyldt fikk inndratt sine permisjonsrettigheter, med en stor ekstra belastning som resultat. Siden den gang er

titusenvis av permisjoner gjennomført uten alvorlig svikt, og den gradvise tilvenningen til frihet har bidratt til et tryggere samfunn for alle.

Vi mener vi er på god vei mot "en straff som virker". Dette er arbeidstittelen på den stortingsmeldingen vi nå arbeider med, om straffegjennomføring de kommende par tiår. Vi skal se med et kritisk blikk på vår praksis i dag på alle felt. Er alt vi gjør hensiktsmessig? Kan det tenkes at noe virker mot sin hensikt? Der vi mener vi er på rett spor: vet vi hvorfor? En kunnskapsbasert kriminalomsorg er en forutsetning for at gode tiltak skal kunne kopieres av andre. Mål og verdier ligger fast – der ble det lagt et solid grunnlag i den forrige stortingsmeldingen. Vi utfordres nå på kreativitet og nytenkning: er det mulig å finne andre innfallsvinkler til straffegjennomføring, noe vi ennå ikke har tenkt på? Hva bør vi gjøre mer av, og hva bør trappes ned?

Jeg har to oppfordringer til alle i arbeidet med stortingsmeldingen:

- for det første: delta i debatten, kom med innspill!
- for det andre: ha to tanker i hodet samtidig – minst! Det er et stort spenn i både risiko og behov hos vårt klientell – vi kan ikke tillate oss å overforenkle en kompleks virkelighet.

Kristin Bølgen Bronebakk

Fra venstre og rundt bordet: Øyvind Alnæs, Øystein Blymke, Torkell Roar Hoel, Erik Såheim, Inger Marie Fridhov, Egil Larsen, Heidi Bottolfs og Sissel Kofoed. Bak fra venstre: Rune Fjeld, Carl Fredrik Helgeland, Gerhard Ploeg, Kristin Bølgen Bronebakk og Andreas Skulberg. Cilje Alexandersen, stortingsmeldingsteamet, og Finn Grav, leder for arbeidsgruppen "Sikkerhet", var ikke til stede da bildet ble tatt.

Arbeidet med ny stortingsmelding om kriminalomsorgen er nå godt i gang. Meldingen skal overleveres Stortinget vårsesjonen 2008 og vi skynder oss langsomt for å bli ferdige i tide. Nå jobber vi med å etablere arbeidsgrupper og å lage en kommunikasjonsplan for meldingsarbeidet. Les også om hvordan DU kan engasjere deg i arbeidet.

Av rådgiver Heidi Bottolfs, KSF

Arbeidsgruppene og stortingsmeldingsteamet

I disse dager er vi i ferd med å nedsette i alt åtte arbeidsgrupper som skal utrede kjernespørsmålene i meldingsarbeidet. Nedenfor følger en beskrivelse av arbeidsgruppene og noen av de områdene de skal jobbe med. Fullstendige mandat og sammensetning av gruppene legges ut på kriminalomsorgens intranett, på www.regjeringen.no og på www.kriminalomsorgen.no.

Trender og utviklingstrekk nasjonalt og internasjonalt

Gruppen ledes av ekspedisjonssjef for Analysestab i Justisdepartementet, Øystein Blymke. Gruppen skal blant annet se på samfunns- og utviklingstrekk de neste 10-15 år for å beskrive fremtidens innsatte/domfelte. Det vil være et viktig perspektiv i deres arbeid å se på kriminalitetspolitikken i forhold til velferdspolitikken.

Verdigrunnlag, etikk og mål for kriminalomsorgen

Egil Larsen, avdelingsleder for grunnutdanningen på KRUS, leder gruppen som blant annet skal se på spørsmål som formålet med straffegjennomføringen, etiske dilemmaer, offerperspektivet og forsoningstanken i straffegjennomføringen.

Framtidens straffereaksjoner og -former

Dette arbeidsområdet vil være en av bærebjelkene i meldingen og ansvaret for å lede gruppen faller på seniorrådgiver i KSF, Gerhard Ploeg. Et mål for arbeidsgruppen vil være at den skal se på alternativer til ubetinget fengsel. Det innebærer en diskusjon om utvidelse av de alternativer vi har i dag, hvordan vi kan se på erfaring fra andre land og eventuelt utvikle helt nye straffealternativer.

Innholdet i varetekt og straffegjennomføringen

Seniorrådgiver i KSF, Rune Fjeld, skal lede gruppen. Viktige stikkord i dette arbeidet blir å beskrive hvordan kriminalomsorgen skal sikre at straffedøm-

Arbeidet med ny stortingsmelding om kriminalomsorgen

te kommer bedre ut av straffen, hvordan kriminalomsorgen kan bidra til å redusere tilbakefall og eksempler på beste praksis.

Tilbake til samfunnet

Seniorrådgiver Inger Marie Fridhov, KSF, leder gruppen som skal utvikle konseptet "tilbakeføringsgaranti". Tilbakeføringsgaranti er et begrep fra regjeringens Soria Moria erklæring og beskrives som "forpliktende samarbeidsstrukturer mellom kriminalomsorgen og kommunale og statlige etater ved løslatelse for å redusere gjengangerproblemene."

Kunnskapsbasert kriminalomsorg

Leder for Bastøy fengsel, Øyvind Alnæs, leder arbeidsgruppen som skal se på behovet for etatens kunnskaps- og kompetansebehov de kommende år. Det betyr at gruppen blant annet skal se på tilgjengelig forskning, hvilken kompetanse som vi vil ha behov for og hvordan vi skal organisere utdanningen i framtiden.

Sikkerhet

Arbeidsgruppen som skal se på sikkerhet skal ledes av seniorrådgiver Finn Grav i KSF. Sentrale temaer for gruppen vil være spørsmål knyttet til samfunnsikkerhet, risikoakseptnivå, virkemidler og klassifisering.

Organisering

Underdirektør Sissel Kofoed i KSF vil lede denne arbeidsgruppen. Når gruppen skal se på hvordan framtidens kriminalomsorg bør organiseres vil den kunne berøre tema som politisk styring, samfunnets sikkerhet, rettssikkerhet for domfelte, hvordan sikre en god etatsledelse, behovet for faglig uavhengighet, kvalitetssikring og tilsyn, samarbeid i justis-sektoren og tverrfaglig samarbeid.

Arbeidsgruppene skal levere sluttrapporter 1. september i år. Arbeidsgruppen "Organisering" skal levere noe senere, 1. november, for å kunne se på hvilke funn de andre arbeidsgruppene har kommet fram til

De som skal holde arbeidet i tømmer går under samlebetegnelsen stortingsmeldings-teamet. Teamet skal koordinere og drifte arbeidsprosessen mot ny melding. Teamets medlemmer fra Kriminalomsorgsavdelingen i Justisdepartementet er Torkell Roar Hoel, Cilje Alexandersen, Carl-Fredrik Helgeland, Inger Marie Fridhov og Heidi Bottolf.

Kommunikasjonsplan

Justisministeren legger stor vekt på at meldingsarbeidet skal være inkluderende. Alle kriminalomsorgens interessenter, fra tilsatte, innsatte/domfelte, pårørende, til mannen i

gata skal få anledning til å delta i diskusjonen om hva slags kriminalomsorg vi skal ha i framtiden. Som et eksempel på de mange utadrettede aktivitetene som skal skje innenfor rammene av meldingsarbeidet, kan nevnes etableringen av en referanseskole. Elever ved Hamar katedralskole skal hjelpe oss med innspill i forhold til deres forståelse av hva straff er og hva det burde være. Det er også lagt opp til at justisministeren skal møte mange av de tilsatte og innsatte i løpet av året. For eksempel møte han kriminalomsorgens tilsatte i et nettmøte 19. februar og svarte på spørsmål om stortingsmeldingen.

Hvordan kan kriminalomsorgens tilsatte engasjere seg i arbeidet?

Det er laget en egen side på kriminalomsorgens intranett om meldingsarbeidet. Der vil det med jevne mellomrom bli lagt ut informasjon om aktuelle tema. Det er også opprettet en forslagskasse som går rett til meldingsteamet. Teammedlemmene stiller også på enhetsleder-samlinger, strafferettskonferanser eller andre møter for å fortelle om meldingsarbeidet – og å høre på innspill fra dere. Årets Faget i Fokus er i sin helhet viet stortingsmeldingen. Vi vil oppfordre tilsatte i etaten og våre samarbeidspartnere til å bidra i diskusjonen om hvordan framtidens kriminalomsorg skal være. ○

Hvordan skal vi straffe i fremtiden?

Det danske advokatrådet nedsatte på slutten av 2004 en arbeidsgruppe som skulle undersøke befolkningens rettsfølelse og komme med anbefalinger om fremtidens straffer. Gruppen var bredt sammensatt. Ole Ingstrup, som blant annet har ledet den canadiske kriminalomsorgen, professor Flemming Balvig, med mange viktige undersøkelser bak seg, og Anette Esdorf, visedirektør i den danske kriminalomsorgen er nok de som er best kjent innen norsk kriminalomsorg.

Av seniorrådgiver
Grethe Rødskog Fodstad, KSF

Arbeidsgruppen valgte å konsentrere seg om de korte ubetingede fengselsstraffene, tre måneder eller mindre. Disse utgjør to tredjedeler av alle danske straffer. Gruppen mente at korte ubetingede fengselsstraffer ikke er egnet til å begrense kriminaliteten. Men korte straffer er lange nok til å få store negative konsekvenser som at den dømte mister jobben, må avbryte utdannelsen og blir negativt påvirket av fengselsmiljøet. Samtidig er disse straffene for korte til at man rekker å komme noen særlig i vei med utdanning eller behandling. Gruppen spurte seg om man kunne finne noe annet og bedre enn korte fengselsstraffer uten at det var dyrere og uten at det stred mot folks rettsfølelse.

For å vite mer om hva folks rettsfølelse egentlig er, gjennomførte gruppen med professor Flemming Balvig som vitenskapelig ansvarlig, undersøkelsen: "Danskenes syn på straff". Undersøkelsen viste at folk flest i Danmark vet lite om hvordan det straffes i vanligste straffesaker. De undervurderer domstolens strenghet, og i konkrete saker ville de selv idømme en mildere straff.

Undersøkelsen viser blant annet at

- Folk vet ikke hvordan det rent faktisk straffes.

- Folk tror at det straffes mye mildere enn det som er tilfelle.
- Folk synes det bør straffes strengere enn de tror det blir straffet.
- Samtidig ønsker de fleste mildere, og andre typer straffer enn de som brukes.

- Når folk undervurderer domstolene, kan dette skyldes at denne typer saker nesten aldri omtales i mediene. Der leser man bare om de store, spektakulære og oppsiktsvekkende sakene om vold, voldtekt og misbruk av barn. De små sakene ser man aldri omtalt, og derfor konkluderer kanskje mange med at her straffes det ikke særlig hardt – kan hende blir de tiltalte bare sluppet fri, sier Flemming Balvig.

Sosiale og politiske faktorer

Undersøkelsen viser at det ikke har betydning for de spurtes syn på straff om de selv har vært utsatt for kriminalitet eller ikke. Det som gjør forskjell er sosial status, alder, kjønn mv., altså ens generelle sosiale posisjon i samfunnet, samt politisk overbevisning. Undersøkelsen viser at ønsket om strengere straff er mer utbredt blant:

- kvinner enn menn
- yngre enn eldre
- de med kort utdanning

- de arbeidsløse
- mellom- og lavtlønnede enn høytlønnede
- de mindre urbaniserte områder enn i de mest urbaniserte
- politisk høyreorienterte enn politisk venstreorienterte

Undersøkelsen består av tre deler

Den generelle rettsfølelse: 1000 dansker fra 18 år og eldre er spurt om de mener straffene er passe, for milde eller for strenge.

Den informerte rettsfølelse: 1364 personer i alderen 18 til 79 år har deltatt i en spørreskjemaundersøkelse. De fikk hovedtrekkene i saken og informasjon om gjerningsmannens personlige forhold og ble spurt om hvordan de ville dømme i den konkrete saken.

Den konkrete rettsfølelse: 116 personer i alderen 18 til 74 år har deltatt i fokusgrupper. De ble vist videoinnspilte rettssaker og deretter oppfordret til å diskutere og dømme i sakene.

Arbeidsgruppen anbefaler følgende for saker som i dag straffes med ubetinget fengsel opp til tre måneder:

- Ubetinget fengselsstraff opp til tre måneder skal være et unntak.
- Den dømte konfronteres med sine handlinger i konfliktråd.
- Den dømte skal betale tilbake til samfunnet, for eksempel ved økt bruk av samfunnstjeneste.
- Den dømtes skal i større grad få behandling, for eksempel for problemer med narkotika, alkohol eller med å styre sitt temperament.
- Gjerningsmannens personlige forhold skal tillegges langt større vekt ved strafffastsettelsen.
- Det bør utarbeides personundersøkelse i alle saker for å lette en individuell tilpasning av straffen.
- Befolkningens innflytelse på den enkelte sak økes, man ser blant annet på jurysystemet.
- Økt og bedre informasjon til befolkningen om straffenivået, også for den mer "almennelige" kriminalitet.
- Danskenes syn på andre typer reaksjonen enn det arbeidsgruppen har sett på denne gang, bør avklares. ○

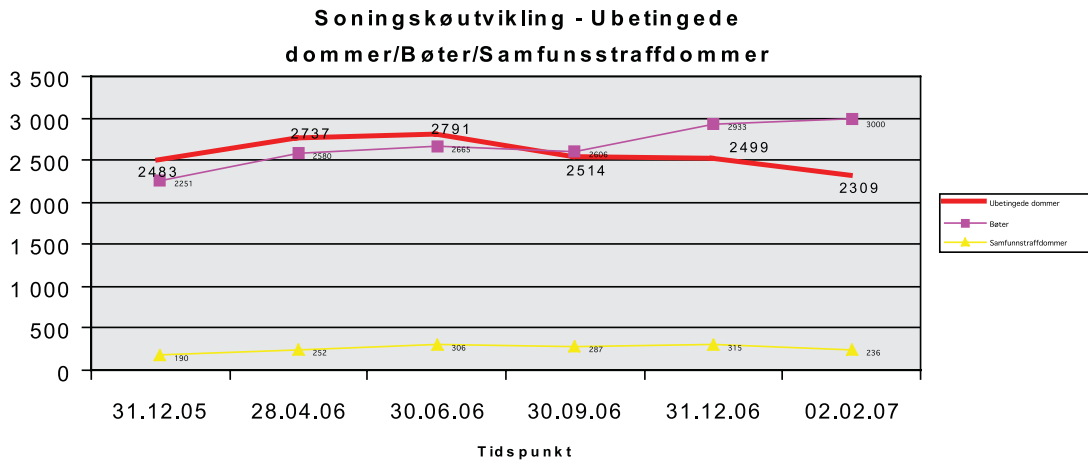
Kilder:

De ni anbefalinger. Artikkel av Anette Esdorf i *Nyt fra kriminalforsorgen* nr 6 2006
Befolkningen ved for lidt om straff.
Artikkel av Pia Møller i *Advokaten* nr 10 2006

Soningskøen

- hvor mange personer er det som venter, hvor gamle er de

Antall dommer i soningskø har sunket betydelig i løpet av januar 2007. I overgangen mellom januar og februar det 2309 dommer i kø med et domsvolum på rundt 165 000 døgn. Dette er det laveste domsvolumtallet siden 2004. Ved utgangen 2006 sto 2499 dommer i kø for soning. Til sammenlikning sto 2514 dommer i kø for soning ved utgangen av september i fjor. Ved utgangen av juni var det 2791 dommer i kø.

Av Jan-Erik Sandlie, Soningskøprosjektet i JD

Kriminalomsorgen regner etter gjeldende definisjon alle saker i soningskø som blir iverksatt senere enn 2 måneder etter at kriminalomsorgen har mottatt den rettskraftige dommen, med mindre det er gitt utsettelse fra politiet. Det er som kjent tre ulike soningskøer, en for subsidiær bøtestraff, en for samfunnsstraff og den vi normalt omtaler som "soningskøen" – køen for ubetinget fengselsstraff. I begynnelsen av februar var det 3 000 subsidiære dommer i kø for soning av bøter og 236 samfunnsstraffdommer.

Hvor mange personer i køen?

I midten av februar 2007 var soningskøen for ubetinget fengselsstraff på 2 277 dommer. Det er viktig å presisere at dette er antallet dommer i køen. Enkelte personer skal fullbyrde flere dommer, de blir registrert med flere saker i køen. Det var til sammen 2170 personer som var registrert i køen.

Hvor mange er domfelt tidligere

Det er ikke mulig å raskt mente ut hente ut en fullstendig statistikk over tidligere straffbare handlinger begått av de domfelte i køen. Vi

kan imidlertid konstatere at 949 av de domfelte i køen (2 170) ikke har vært registrert i kriminalomsorgens datasystemer tidligere.

Alder

En oversikt over alderen til personene i soningskø viser en forholdsvis jevn fordeling. Det er et høyst antall domfelte som er født fra 1982 til 1985. Den eldste domfelte i køen er født i 1921, mens 6 domfelte er født så sent som 1989. Det er viktig at kriminalomsorgen sørger for at disse sakene blir gjennomført så snart som mulig. Det bør ikke være noen personer under 18 år i soningskøen.

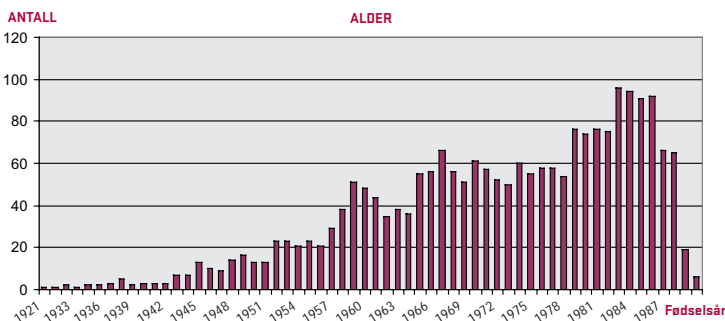
Hvor mange i køen gjennomfører samfunnsstraff, sitter i varetekt?

Av de 2 170 personene i soningskø var det litt under 100 personer som samtidig som de ventet i kø også gjennomfører straff eller varetekt i kriminalomsorgen.

En rask gjennomgang av disse sakene viser at det er forholdsvis mange som gjennomfører samfunnsstraff samtidig som de er registrert i soningskøen for ubetinget fengselsstraff. I mange av disse sakene er domfelte idømt en deldom – ubetinget fengselsstraff og samfunnsstraff.

Det er også registrert personer som gjennomfører promilleprogram samtidig som de venter på å få fullbyrdet en fengselsstraff, og det er også saker der varetektsinnsatte er registrert med dom i soningskøen.

Tidligere har enkelte friomsorgsansatte påpekt at det er en svakhet ved registreringen av soningskø for samfunnsstraff at personer som fullbyrder fengselsstraff eller en annen samfunnsstraffdom, faktisk blir registrert i køtallene. Det har vært argumentert for at disse sakene bør registreres med en ny kode som fanger opp at grunnen til at de venter er at de faktisk gjennomfører en annen straff og at en slik presisering ville gitt et riktigere bilde av den faktiske køsituasjonen. Det er ikke foretatt noen beregning av hvilken betydning en slik presisering ville hatt for køtallene. Det er imidlertid grunn til å anta at mange av de noe under 100 i køen for ubetinget fengselsstraff også ville falt inn under kategorien "fullbyrdelsen utsatt til straffgjennomføring av annen straff er fullført!" ◦

Bjørgvin fengsel holder til i noen av bygningene til Vestlandsheimen. Bak det noe trauste ytre finner vi at her er det ansatt både en filosof og en kunstmaler i full stilling som en del av en kompetent og innsattsvil- lig personalgruppe. Arealet rundt Bjørgvin fengsel ryddes før gjerdet kan settes opp.

Justisminister Knut Storberget sammen med fengselsleder Siri Fjørtoft og fengsels- betjent Trond Johannessen, Lyderhorn over- gangsbolig.

Lyderhorn overgangsbolig og Bjørgvin

Tekst og foto: seniorrådgiver Grethe R. Fodstad, KSF

Lyderhorn Ved foten av Lyderhorn, ett av Bergens syv fjell, ligger byg- ningen som nå er Lyderhorn overgangsbolig. Stedet er i Laksevåg i utkanten av Bergen, adressen er Gravidalsveien 240. Huset er bygget om til 16 hybelleiligheter hvor domfelte kan sone siste delen av dommen. Hyblene har kjøkkenkrok, dusj og toalett og er praktisk og moderne møblert. To av dem er egnet for parsoning.

Statsbygg var ved nøkkelseeremonien med rette fornøyd med resultatet av arbeidet med å sette i stand bygningen. Fengselsleder Siri Fjørtoft har stått i spissen for innredningen. Lyderhorn overgangsbolig frem- står som et trygt og inspirerende vendepunkt for den enkelte beboer. Den enkeltes botid legges opp individuelt med skole, studier eller arbeid utenfor huset. Lyderhorn har ni ansatte med variert faglig bak- grunn. Det er døgnbemannet. Beboerne vi traff under åpningen hadde variert bakgrunn og alder. De syntes det var et fint sted, men for noen var det litt uvant og ensomt med hybel og selv lage mat.

Justisminister Knut Storberget understreket at kriminalomsorgen både skal øke soningskapasiteten, ha varierte soningsformer og ha bedre innhold i soningen. Man skal både ha kvantitet og kvalitet. - Progresjon fra lukket fengsel til åpent fengsel og så eventuelt til overgangsbolig er viktig, sa han. Ansatte ga uttrykk for at de var glade for at Bergen også har fått overgangsbolig. Dette er den første overgangsbolig som er innredet til formålet. Fra før finnes slike soningsalternativer i Oslo, Drammen, Stavanger og Bodø. Disse har vært hybelhus under friomsorgen eller åpen fengselsavde- ling og har alle en annen bygningsmessig innredning med felleskjøk- ken, større fellesarealer og enklere rom uten kjøkken, etc.

Bjørgvin fengsel

Før omvisning i den midlertidige køanstalten Bjørgvin fengsel, var det storslagen felles åpningsseremoni for Bjørgvin og Lyderhorn i aulaen til den ene naboen, Norsk lærerakademi. Nabo på den andre siden er Bergen fengsel. Skuespiller Helge Jordal, fremførte blant annet "Tekannen" av H. C. Andersen så spill levende at vi alle var enige om at det er noe eget med bergenserne – og tekanner. Fylkesmann Svein Alsaker, utdanningsdirektør Kjellbjørg Lunde, byrådsleder Trude Drevland, regiondirektør Per Sigurd Våge, de nyslåtte fengselslederne

Lyderhorn overgangsbolig har vendepunkt gjennom målrettet samarbeid som motto.

Fra fellesdelen av åpningsseremonien som ble holdt i lokalene til Norsk lærerakademi: Fængselslederne Siri Fjærtøft, Lyderhorn og Harald Åsaune, Bjørgvin fængsel er klar for å ta i mot gavene og lykkeønskningene og så holde sine takketaler.

fængsel offisielt åpnet

Siri Fjærtøft og Harald Åsaune, Hordaland friomsorgskontor, tjenestemannsorganisasjonene og rektor ved Åsane videregående skole sa som seg hør og bør på en festdag, noen velvalgte ord.

Justisminister Knut Storberget minnet om nødvendigheten av å utvide soningskapasiteten og var veldig fornøyd med hvor raskt disse to enhetene hadde kommet i gang. Han viste til at gode naboforhold forankres når man blir bedre kjent og var glad for at dette var på god vei. Han berømmet de ansatte for innsatsen. Han var opptatt av de domfeltes situasjon og minnet om betydningen av å ha livskvalitet for alle i det livet vi lever her og nå. - Derfor er kvalitativt gode soningstilbud viktige. Han inviterte til innspill og medvirkning i stortingsmeldingsarbeidet som nå er i gang. Den nye Stortingsmeldingen om kriminalomsorgen skal legges frem høsten 2008.

Seremonimester under åpningen, assisterende fængselsleder Mie Eeg-Larsen, som har permisjon fra tilsvarende stilling på Bastøy fængsel, imponerte med stemningsfullt musikalsk innslag sammen med fængselsbetjent Tomas Andresen. Og bak gikk rådgiver Øystein Hauge ved regionkontoret og trakk i usynlige, men nødvendige tråder.

Under omvisningen i Bjørgvin fængsel møtte vi flere innsatte, ansatte, skoleavdelings mann og bibliotekets kvinne foruten fængselets fulltids-ansatte filosof. Hun satt i samtale med en gruppe innsatte. Fængselets kunstmaler viste egne og innsattes verk og hadde god kontakt med sine "malere".

Det kom tydelig frem at selv om Bjørgvin fængsel er en midlertidig køanstalt av lavere sikkerhetsgrad, utrustes den på en annen måte enn de fængslene som for en god del år siden ble tatt i bruk som leire for promillekjørere, som for eksempel Hof, Ilseng og Verdal. Samtidig kunne det virke som de innsatte på Bjørgvin hadde mer variert bakgrunn og at

mange trengte en annen type støtte for å kunne legge grunnlag for et liv uten kriminalitet, enn det som "promillekjørerne" gjorde. Utfordringene er store for kriminalomsorgens ansatte enten de har bakgrunn fra fængselskolen eller andre studier og for de som er ansatt hos forvaltningssamarbeidspartene og arbeider i fængsel. Men et spennende og faglig utfordrende samarbeid må dette være. Det var mye entusiasme å spore.

Narkotikaprogram med domstolskontroll

Statsråden dro videre til Senter for narkotikaprogram med domstolskontroll og overrakte en noe forsinket åpningsgave. Ved ND-senteret er det nettopp samarbeid og en rehabiliterende måte å straffe på, som prøves ut. Denne dagen var det 13 som sonete under ND-senteret i Bergen i stedet for å sitte i fængsel. Det andre ND-senteret er i Oslo. Virksomheten her er av samme omfang. [o](#)

Bergensområdet har i løpet av et godt halvår fått tre ulike typer straffegjennomføringssteder. Her er Ingunn Sem, koordinator ved Senter for narkotikaprogram med domstolskontroll i Bergen som statsråden også besøkte, i samtale med Kristin Bølgen Bronebakk.

Åna fengsel, Rødgata avdeling

arbeider etter visjonen: "Positiv utvikling – ditt ansvar – vårt mål!"

Av Grethe R. Fodstad, KSF, foto: Åna fengsel

Noen dager før julen 2006 var det offisiell åpning av Rødgata avdeling i Åna fengsel. Det er de fire tidligere tjenestemannsboligene, som alle ble bygget i perioden 1914-15, som etter omfattende rehabilitering og ombygging er blitt til den tidsmessige åpne avdelingen Rødgata. Hvert av byggene har plass til seks beboere. De innsatte ved Åna fengsel gjorde en stor innsats i ombyggingen.

Underdirektør Ståle Olsen ved Åna fengsel understreker at ombyggingsskjemaet fremstår som meget vellykket med integrert tiltak mellom innsatte, arbeidsdriften og eksternt innleide håndverkere. I sin åpningstale minnet han om at det ikke var noe nytt med en åpen avdeling ved denne anstalten. – For 80 år siden hadde vi "Kolonien" her. Det var en åpen avdeling ikke ulik Rødgata avdeling. "Kolonien" hadde som formål å huse førstegangssonere til tvangsarbeid og de som nærmet seg en løslatelse, sa han blant annet til den tallrike forsamlingen.

Undertegnede vil også trekke frem undersøkelsen av samtlige førstegangssonere i kriminalomsorgen første halvår 1996. Den viste at svært mange førstegangssonere med ganske omfattende personlig problematikk satt på Åna, ikke ved andre fengsler som kanskje hadde bedre ressurser til dette. Samtidig er ressurser et komplisert begrep.

Rødgata avdeling har plass til 24 innsatte. De første kom dit 18. mai, men den omfattende rehabiliteringen som viste seg å være nødvendig, gjorde at det tok mer tid enn beregnet før de tidligere tjenestemannsboligene var ferdig ombygget. Avdelingen legger vekt på muligheter til kontakt med det øvrige samfunn gjennom ulike typer utganger, aktiviteter og besøksordninger. De som blir overført til Rødgata skal være sysselsatt gjennom utdanning eller arbeid. De har ansvar for fordeling av mat, vasking av klær, passe tidspunkt for arbeid og skole med mer. Det blir jobbet systematisk med beboernes fritidsinteresser. Rødgata har én far og barn gruppe og én samtalegruppe. Tema som blir tatt opp i samtalegruppa er emner knyttet til kriminalitet, rus, holdninger, utfordringer, osv.

Avdelingen har 12,5 stillingshjemler fordelt med en førstebetjentstilling/avdelingsleder som innehas av Hege Sandsmark, 11 fengselsbetjenter og en 1/2 sosialkonsulent. I tillegg benytter avdelingen flere av

Justisministeren og direktør Rune Labråten, Åna fengsel, fikk god pressedeckning på åpningen

tjenestene ved Åna fengsel som felles kjøkken, vaskeri, administrasjon, prest, helse, fritidsleder osv. Avdelingen har 3 lærerstillinger, 1 stilling i tømmerfag, 1 stilling i anleggsgartnerfaget og 1 stilling til diverse kortere kurs som jobbsøking, fritidskurs, kommunikasjon, programvirksomhet, osv.

Med sine 219 soningsplasser og 187 stillinger er Åna fengsel et av landets største fengsler. Fengelet ble opprinnelig kjent som Opstad tvangsarbeidsanstalt på Jæren. Den gamle fengselsbygningen er landets eneste som i dag har 4-mannsceller. Nesten halvparten plasseres i slike celler. ○

Underdirektør Ståle Olsen, Åna fengsel, her som fotograf

Justisminister Knut Storberget og avdelingsleder Hege Sandsmark

Nye særreaksjoner mindre brukt

Den 1. januar 2002 trådte nye straffebestemmelser om utilregnelighetsregler og særreaksjoner i kraft. De nye reglene erstatter den tidligere sikringsordningen, og innbefatter forvaring; som regnes som straff, og tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg, som ikke regnes som straff. Statistisk sentralbyrå (SSB) har sett på bruken av de nye særreaksjonene i perioden 2002-2005. Undersøkelsen er et ledd i samarbeidsavtalen mellom JD og SSB, og viser blant annet følgende:

- av seniorrådgiver Ellen Rømming, Analyseenheten i Justisdepartementet. Basert på artikkel i Samfunnsspeilet 1-2007, utgitt av Statistisk sentralbyrå

Omfanget av de nye særreaksjonene

I perioden 2002-2005 ble det gitt 88 000 straffereaksjoner i norske domstoler. Av disse var 147 særreaksjoner, det vil si 0,2 prosent. Betydelig færre har blitt ilagt en særreaksjon sammenliknet med de som før ble ilagt sikring. En stor del av nedgangen kan forklares i en større konsentrasjon om de alvorligste lovbruddene og betydningen av gjentakelsesfaren. Den totale anvendelsen av særreaksjoner er nesten halvparten (44 prosent) av det samlede antallet sikringsdommer i perioden 1998-2001 og 58 prosent lavere enn på begynnelsen av 1990-tallet.

Type lovbrudd som gir særreaksjon

Om lag én av fire som fikk særreaksjon i undersøkelsesperioden var konverterte dommer, det vil si at tidligere dom på sikring ble omgjort til ny særreaksjon. Gjennomgående gjelder både de konverterte dommene og særreaksjonene etter at ordningen trådte i kraft, grove volds- og seksualforbrytelser.

Det var tidligere betydelig flere som fikk sikringsdom for mindre alvorlige lovbrudd enn blant de som i dag får forvaring. Hovedtyngden ligger likevel, både før og etter lovendringen, på grove volds- og seksualforbrytelser. Det kan se ut til at det har skjedd en gradvis innstramning av bruken både av sikring mot slutten av 1990-tallet og av forvaring, til i hovedsak å bli brukt mot alvorligere lovbrudd.

Gjennom hele perioden 1990-2005 har voldslovbrudd vært det dominerende lovbruddet blant de som er funnet utilregnelige. Det er små endringer i hvilke typer forbrytelser som tidligere var grunnlag for illeggelse av sikring i stedet for straff, og hva som er begrunnelsen for tvungen omsorg eller tvungent psykisk helsevern etter 2002.

Tilregnelige og utilregnelige

Av de forvaringsdømte, det vil si de som regnes som tilregnelige, er fire av ti straffet for en seksualforbrytelse og nærmere halvparten for en voldsforbrytelse. Blant de som er dømt til tvungent psykisk helsevern og tvungen

omsorg, er i underkant av en tidel dømt for seksualforbrytelser. Ut fra dette kan mye tyde på at de fleste seksualforbrytere er betraktet som tilregnelige.

Både blant tilregnelige og utilregnelige er over halvparten dømt for vold. Av de som er dømt for drap eller drapsforsøk, finner vi like mange tilregnelige som utilregnelige, i motsetning til seksuallovbrudd der de fleste er regnet som tilregnelige. Drap er den typen lovbrudd som i størst grad ender med en særreaksjon. I perioden 2002-2005 er det registrert 117 dommer på drap, hvor 22 % har endt i en særreaksjon.

Hvem får særreaksjon?

Det er flest personer i aldersgruppen 30-39 år som får dom på særreaksjon. Aldersfordelingen er også lik mellom tilregnelige og utilregnelige. De som illegges særreaksjon er gjennomgående eldre enn de som får en annen reaksjon, når man sammenlikner like typer lovbrudd. Svært få kvinner dømmes til særreaksjon; ni av ti dømte er menn. De få kvinnene det gjelder dømmes på grunnlag av voldsforbrytelser, brannstiftelser, skadeverk og grovt ran.

Lengden på forvaringsdommer

Særreaksjonene er tidsbestemte, men det skal settes en lengstetid. Denne bør ikke overstige 15 år og ikke kan overstige 21 år. Forvaringsdommene kan forlenges med 5 år av gangen uavhengig av den satte lengstetiden, slik at de forvaringsdømte i teorien kan sitte innesperret på livstid.

I perioden fra 2002-2005 er det registrert 78 forvaringsdommer, hvorav 23 er konverterte dommer. 41 prosent av forvaringsdommene er på 6 år og mindre og 32 prosent er satt til mellom 10 og 21 år. De korteste forvaringsdommene er idømt for grovt skadeverk og grovt ran. De aller fleste dommer (17 av 20) med lengstetiden over 10 år, er for drap. Tre firedeler av de som har fått forvaring for voldtekt, har fått en lengstetid mellom 5 og 9 år, med hovedtyngden på 7 år. Gjennomsnittelig lengstetid for voldtekt i forvaringsdommer er 8 år.

Løslatelse fra forvaring kan enten skje ved den fastsatte tidens utløp, eller på et tidligere tidspunkt på prøve. Ved utgangen av 2005 var det registrert 13 prøveløslatelser fra forvaring. 11 av disse gjaldt konverterte saker, med prøvetid mellom ett og fem år.

To forvaringsdømte har ved utgangen av 2005 blitt registrert med en forlengelse av forvaringsdommen. Begge har fått en forlengelse på to år, der den opprinnelige forvaringsdommen var på henholdsvis to år for grovt ran og tre år for legemsbeskadigelse. ○

AKTUELLE DATOER

28.-29. april NM i håndball for kriminalomsorgen i Kristiansand

6.-7. juni Faget i fokus på KRUS, Tema: Den nye stortingsmeldingen

12. juni på KRUS, Seminar om forvaring Tema: Erfaringer med bruk av straffereaksjonen forvaring og utviklingen fremover.

Forvaring som straffereaksjon trådte i kraft 1. januar 2002 og anvendes overfor tilregnelige lovbrøyttere som har begått alvorlig kriminalitet og hvor gjentagelsesfaren anses som stor. Hovedtyngden av de forvaringsdømte gjennomfører straffen ved anstaltene Ila (menn) og Bredtveit (kvinner). Ved forvaringsavdelingene er det etablert et soningstilbud som er spesielt innrettet mot de forvaringsdømtes behov.

Det tas sikte på å bruke sentrale personer fra påtalemyndigheten, kriminalomsorgen, domstolene, forsvarersiden og sentrale fagmiljøer som innledere og deltakere i en paneldebatt.

Program vil bli sendt ut til aktuelle etater og fagmiljøer så snart det er klart.

DAGPENGER TIL INNSATTE

52 kroner er ny ordinær dagpengesats til de innsatte fra og med 1.1.2007.

Dette fremgår av Rundskriv KSF 3/2006 av 28.12.2006. Året før var satsen 51 kroner.

Det kan gis et ekstra tillegg for særlig viktig arbeid med inntil kr 20,-.

Glimt fra årets kriminalpolitiske konferanse på Sundvolden

Kriminalomsorg på billigsalg?

- Vi skal lære av fortiden og skape fremtiden, sa LO-sekretær Rita Lekang blant annet da hun åpnet den kriminalpolitiske konferansen på Sundvolden i regi av LO, NFF og FO.

Tekst og foto: Grethe Rødskog Fodstad, KSF

Køavvikling til hvilken pris?

- Det er en fantastisk jobb å bringe folk på rett kjø igjen, sa justisminister Knut Storberget og viste til justissektorens mål om å forebygge bedre, oppklare mer og reagere raskere. - Ønsket om å få bort soningskøen har førsteprioritet, men ikke for enhver pris. Vi skal ha både kvantitet og kvalitet – både innhold og flere plasser, understreket han. Han minnet om planen: "Rask reaksjon – tiltak mot soningskø og for bedre innhold i soningen". Dessuten nevnte han Odelstingsproposisjonen som var under arbeid og som han håpet kom i løpet av våren. Videre viste han til at arbeidet med ny straffelov var godt i gang. - Den kommer i løpet av 2008. Hva som skal belegges med straff, hvilken type straff og hva som ikke skal straffes, er viktige overbyggende diskusjoner.

Politisk sett er kriminalomsorgsmeldingen viktigst. Samtidig skal ikke dette bare være en melding som fører til politisk debatt, den skal forklare hva vi tenker og vi skal få forståelse i befolkningen for dette. Han minnet om alle anledningene som er laget for at flest mulig skal kunne bidra, nettmøtet som ga viktige innspill, arbeidsgrupper, tenketårn, samtaler med ansatte og innsatte. Han trakk frem saker som ville kunne bli tatt opp i meldingen - gjennomgang av organiseringsspørsmålet, friomsorgens rolle, forvaltningssamarbeid, drifting av bygg, tilbakeføringsgaranti, boligspørsmål og kompetanse: Hvem skal jobbe i fremtidens kriminalomsorg.

- Hva er viktig i dag, og hvorfor prioriterer vi som vi gjør?

Ekspedisjonssjef Kristin Bølgén Bronebakk trakk frem noe av det som er viktig: Lovens krav: beskyttelse av samfunnet, rettssikkerhet for individet og en lysere fremtid for alle. Respekten for menneskeverdet, rettferdighet gjennom forskjellsbehandling, arbeidsmiljø og yrkesstolthet og kostnadseffektiv drift er andre sentrale elementer. Eller kanskje en annen virkelighetsbeskrivelse med sikkerhet på bekostning av omsorg, kapasitet på bekostning av kvalitet, rutinearbeid på bekostning av individuell oppfølging, et nummer i rekka fremfor et menneske, stress og utrygghet fremfor et godt arbeidsmiljø og håpløshet fremfor håp. Hun fremholdt at virkeligheten er komplisert og nyansert.

- Jeg opplever ingen motsetninger mellom de prioriteringer som fastlegges fra politisk ledelse, og det vi ut fra faglige kriterier ville valgt, sa hun. Hun understreket betydningen av progresjon i soningen, godt forberedt løslatelse og at friomsorgen er viktigere enn noen gang. Videre var hun opptatt av arbeidsmiljøet og var veldig klar på at - Vi skal gjøre det vi kan for å få en bedre balanse mellom forventninger og muligheter – fordi straffegjennomføringen da blir bedre, for å gjøre arbeidet mer meningsfylt og for at det ikke skal gå på helsa løs for ansatte.

Videre sa hun at arbeidstilsynets rapporter er gjenstand for en systematisk gjennomgang med bred deltakelse og klare mandater. Og mente at en bemanningsnorm ville være uhensiktsmessig. - Det er mange lokale faktorer som spiller med og det må vurderes hvem som er mest sårbare. Sårbarhet er ikke en konstant størrelse: Det handler om tilrettelegging.

Hun var også opptatt av hvordan ny teknologi skal kunne frigi årsverk til aktiv kriminalomsorg – blant annet å øke den menneskelige kontakten mellom ansatte og innsatte. Hun tok opp temaer som NEK, LUP,

Justisminister Knut Storberget

Ekspedisjonssjef Kristin Bølgén Bronebakk

Forbundsleder Geir Bjørkli, NFF

sikkerhet, turnus og organisering foruten forholdet mellom verdier og ressurser – og mange lands interesse for å komme til Norge og lære av vår virksomhet. Hun avsluttet med en sterk oppfordring til alle tilstedeværende om å melde seg på i diskusjonen om stortingsmeldingen.

Straffeideologi og prioriteringer

Professor i kriminologi, Ragnar Hauge, tok de 160 konferansedeltakerne på en reise gjennom straffeideologi og prioriteringer i kriminalomsorgen fra 1840-årene og fremover mot dagens situasjon. Først med lovendringene utover på 1840-tallet og med byggingen av Botsfengselet i Oslo i 1851 møter vi bildet av en selvstendig etat med egne institusjoner i motsetning til tidligere tiders arrester på de militære festningene og de mer sosialt forankrede tukthusene. På 1900-tallet møter vi spørsmålet om man skal "st affe" så lenge det er et forbedringsbehov (sikring og skolehjem). På 1960-tallet bygget man ned særreaksjonene og avkriminaliserte beruselse på offentlig sted og fra 1980 innlemmet man vernelagens virksomhet i det offentlige reaksjonssystemet som kriminalomsorg i frihet. I dagens kriminalomsorg har vi en etat som har fått betydelig innflytelse på straffegjennomføringen, myndighet som tidligere lå hos domstol og påtalemyndighet. Samtidig har vi igjen innført det tidsbestemte med forvaring.

Butikk eller omsorg

Professor Per Lægred, Universitet i Bergen, tok utgangspunkt i den forvaltningspolitiske reformbevegelsen fra 1980 med Den nye staten – på mange områder en etterligning av privat sektor, men med en folkevalgt politisk ledelse. Han trakk frem kjerneverdier som preger offentlig forvaltning: slank og formålsrettet organisasjon, ærlighet, rettferdighet, robust og fleksibel. Videre sa han at politisk styrt virksomhet kjennetegnes ved kostnadseffektivitet, administrativ kontroll, kvalitet, service og omsorg. Han tok opp fordeler med uklare mål: de er fleksible, det er lettere å få til endring, man unngår konflikt og kritikk og det er lettere å treffe vedtak – man har manøvreringsrom. Men selve virksomheten fungerer best når man vet hva man vil og hva målet er. Her dreier det seg om den administrative logikk, ikke den politiske. Han mente at man i dagens mål- og resultatstyring ofte måler aktivitet, ikke resultater. Da får man et oppfølgingsproblem. Lægred så fragmentering av samfunnsoppgavene som et problem og horisontal samordning som en utfordring fordi problemer følger ikke sektor-

Dan Henning Næss, NFF-tillitsvalgt Region øst og hovedverneombud Mette Salicath

Direktør Ellinor Houm, Region øst og seniorrådgiver Gerhard Ploeg, KRUS/KSF

grenser. - Man må tenke helhetlig og knytte sammen det som er blitt fragmentert. Dette er spesielt viktig for kriminalomsorgen med straff, bolig, arbeid, helse og utdanning, sa han.

Gode tiltak som koster

Må gode tiltak koste? Bruker vi den kunnskap som finnes? Hvem skal ha nytte av hvilke tiltak? Direktør Ellinor Houm, Region øst, viste til de mange gode tiltakene i kriminalomsorgen. Videre understreket hun at vi ikke må bli så vant til fengsel at vi ikke skjønner hvor skummelt det er for ferskingene.

Dyrt i dag, billig på sikt

- Hver sjettede arbeidsledig i dagens Norge er en tidligere innsatt, var en av mange spenstige størrelsene som seniorrådgiver Gerhard Ploeg, KSF/KRUS, hadde kommet frem til i sin tallfesting av hva ulike måter å jobbe på innen friomsorgen ville kunne koste og gi tilbake. - Kvalitet koster, å jobbe effektivt og ivareta kvaliteten, er utfordringen. Kravene som settes til arbeidet får store konsekvenser, for eksempel hvor stor del av samfunnsstraffen som skal være arbeid og hvor mye skal bestå av andre tiltak. Det vises for øvrig til hans artikkel om programpanel og What works på side 15.

Hvordan virker ubalansen mellom ressurser og oppgaver på de ansatte?

Hovedverneombud Mette Salicath fremholdt at når det ikke er balanse mellom det som blir krevd av deg og det du er i stand til å gjøre kan du bli stresset – det gjelder enten kravene er for store eller for små. Hun tok utgangspunkt i det som kan sies å være kriminalomsorgens oppgave: Å gjøre det som ingen andre har fått til. Hun var opptatt av alenevakter, arbeidspress, rammebetingelser, køplan og hvordan man kommer videre. Videre tok hun opp hvilke konsekvenser beslutning om økt bruk av åpen soning fremfor lukket og økt bruk av samfunnsstraff fremfor fengsel får på arbeidsmiljøet.

Tid til trivsel – rom for arbeidsglede

- Vi skal behandle mennesker så vi får frem det positive, sa bedriftsrådgiver Anne Marie Tannes. Hun fremholdt at livslyst og livsenergi skal bli til aktivitet. Vi må finne hva er vi gode på. Samtidig må man i arbeidslivet kunne finne nest beste løsning – og kunne akseptere at det er denne løsningen man bruker, sa hun og understreket vi kan bestemme oss for å jobbe godt sammen. Kommunikasjonens betydning for arbeidsmiljøet kom klart frem i hennes innlegg. – Vi må finne de små enkle ting av stor betydning, sa hun og illustrerte hvor viktig det er å se hverandre. Ellers kan det gå som hennes barnebarn uttrykte det, da blir vi liten - mindre - helt borte. ○

KKV Kriminalomsorgens kartleggingsverktøy

Her kommer en skildring fra delprosjekt; kartlegging, i nytt etatssystem for kriminalomsorgen (NEK). Delprosjekt KKV er en videreføring og utvikling av OASysprosjektet som ble ledet av assisterende regiondirektør Leif Waage.

Av delprosjektleder Morten Cornell Jacobsen

Den norske kriminalomsorgen har i alle år kartlagt domfelte. Både ved å bruke kliniske ferdigheter, erfaring, kultur og ulike former for verktøy. Det som har kjennetegnet de fleste fremgangsmåtene, er at de ikke har hatt noen særlig forskning i bunn, samt at det har floreret med lokale, regionale og sentrale fremgangsmåter.

KKV tilrettelegger en norsk versjon av det engelske Risiko- og behovskartleggingsverktøyet OASys. Arbeidet med å tilpasse instrumentet til norske forhold har vært gjort gjennom et samarbeid mellom KSF, Region vest og Regionalt kompetansesenter for sikkerhetspsykiatri, fengselspsykiatri og rettspsykiatri i Bergen. Kompetansesenteret har utviklet et tett samarbeid med den engelske prosjektgruppen i Home Office og mottatt uvurderlig hjelp derfra. OASys er et nytt evidens basert risiko og behov kartleggings verktøy, utviklet av kriminalomsorgen i England. OASys er forkortelse for Offender Assessment and Sentence Management System – OASys.

Noen av mine kolleger i kriminalomsorgen har hørt om verktøyet OASys. Men ikke alle. Dette håper jeg er en forbigående tilstand. Derfor vil jeg benytte anledningen til å gi litt informasjon om verktøyet. I det nye etatssystemer, NEK, legger vi til rette for å utvikle verktøyet elektronisk, med tilhørende støttefunksjonalitet. I denne fasen har kravspesifisering opp mot en utlysning av hele NEK, vært sentralt. I tillegg jobber vi med å gjennomføre ulike typer av valideringer. Dette er nødvendig for å sikre oss at verktøyet har den samme gyldighet i Norge som i England og Wales. Verktøyet er dynamisk, det vil si at det kan endre seg i tråd med ny forskning.

Prediksjon av skade og tilbakefall er også viktige elementer som må kvalitetssikres. Vi har den senere tid, sammen med Home Office jobbet med ulike prediktorer for skade og tilbakefall. Det er spennende å se hvordan den pågående evalueringen og forskningen, høyner kvaliteten og gir støtte for ny og forbedret funksjonalitet.

Straffegjennomføringsloven er rammen for vår virksomhet. Denne loven gir kriminalomsorgen to hovedoppgaver. Den ene er å sikre trygghet for samfunnet. Det andre er å motvirke nye straffbare handlinger dvs. gi mulighet for den

domfelte til positiv utvikling. Kartleggingssystemene i KKV vil etter vår vurdering være et viktig redskap til nettopp å kvalitetssikre arbeidet. Kriminalomsorgen i Norge har gode tradisjoner med å spille på lag med domfelte, andre fagmiljøer og interesseorganisasjoner. I kampen mot kriminalitet er de domfelte vår viktigste allierte.

Kriminalomsorgen har et betydelig kartleggingsansvar som blir pålagt oss gjennom lover og forskrifter. At denne blir gjennomført etter en struktur som tar utgangspunkt i best mulig praksis, bør være en forutsetning. Det er en kjensgjerning at det er resurskrevende å drive kartlegging. I dag kartlegges domfelte med ulike instrument og med liten grad av gjenbruk av informasjon. Mange domfelte opplever at de må svare på de samme spørsmålene flere ganger gjennom soningstiden. Vi vil effektivisere kartleggingsprosessen betydelig ved å ha et nasjonalt verktøy som samhandler mellom friomsorg og fengsel. Å utvikle kartleggingsverktøy og bygge opp strukturer vil selvfølgelig være en utfordring, med en påfølgende kostnad, men dette er nødvendig for å komme opp på et godt nok faglig nivå.

Det er heller ikke meningen at et kartleggingsresultat skal gjøre oss ute av stand til å treffe beslutninger bygget på egen kompetanse. Kartleggingsresultatet vil derimot gi god og nødvendig informasjon, som vil gjøre beslutningsgrunnlaget bredere.

Den norske versjonen av OASys bygger på opplysninger fra flere kilder. Dette er nødvendig for å kunne gjøre gode intervensjoner, risiko- og farevurderinger.

Å måle sikkerhetsnivå, farenivå og endring, er ikke bare bestemt av tallverdier. Alle tallverdier bygger på en egen vurdering gjort av kartlegger. Noen av seksjonene ender opp i en tallskår. Denne tallskåren er ikke en fasit, men forteller oss noe om hvilken statistisk gruppe den kartlagte ligner på. Dette skal danne grunnlag for at vi setter oss bedre inn i hvilke faktorer som gir den høye skåren, slik at vi bedre kan forstå om vedkommende utgjør konkret risiko for residiv eller skade. Alle skårer skal følges av skriftlige begrunnelser fra kartlegger.

OASys er ikke et autoritært kartleggingsverktøy for risiko. Tvert i mot vil verktøyet sikre den domfelte detaljert kunnskap om grunnlaget for sikkerhets- og risikovurderinger. Den vil så langt loven tillater, gi fullt innsyn. Dette vil gi en styrket rettsikkerhet i motsetning til en mer ustrukturert, skjønsmessig vurdering. Bedre vurdering av risiko gir oss mulighet for økt treffsikkerhet for nivå av sikkerhet rundt den enkelte

Delprosjektleder Morten Cornell Jacobsen, foto: GRFodstad, KSF

domfelte. For noen betyr dette strengere vilkår, men for mange vil det gi mulighet for soning på lavere sikkerhetsnivå.

Dette er ikke ment å være en flukt fra virkeligheten. Det er virkeligheten rundt domfelte vi ønsker å ha et større fokus på. Å bruke resursene riktig, gi domfelte intervensjoner som gir mening, og som virker beskyttende i forhold til ny kriminalitet, er nødvendig for å drive god kriminalomsorg.

Kartleggingsverktøyet er langt mer enn et risikoverktøy. Det har flere hovedformål. Det skal anslå hvor sannsynlig det er at den domfelte begår nye lovbrudd. Områder som blir kartlagt og som vi vet har betydning for tilbakefall til ny kriminalitet: Bosisuasjon, utdannelse, praksis og jobbmulighet, økonomistyring og inntekt, relasjoner, livsstil og omgangskrets, stoffmisbruk, alkoholmisbruk, følelsesmessig tilstand, tenkning og atferd. Domfeltes styrke og svakheter innefor disse områdene beskrives og er utgangspunkt for utformingen av Fremtidsplanen. Denne planen arbeides fram i samarbeid med kontaktbetjent/saksbehandler.

I tillegg skal verktøyet hjelpe oss til å anslå fare for skade, fare for person og annen type fare, samt håndtering av den fare som er avdekket. Det gis indikasjoner for ytterligere utredning. Kartleggingen er ikke statisk. Vi og den domfelte vil bedre kunne følge utviklingen i straffegjennomføringen, registrere endring og forandre/supplere tiltak. På denne måten blir det også et viktig administrativt planleggingsverktøy.

Den norske versjonen av OASys gir oss et verktøy som gjør at hele kriminalomsorgen, ansatte/domfelte og samarbeids partnere, jobber i samme retning og kommuniserer bedre. Samfunnet, ofre, pårørende og den domfelte har krav på effektiv straffegjennomføring. Det er en dokumentert samfunnsmessig gevinst å arbeide målrettet og strukturert med problemområder som har sammenheng med en persons kriminelle aktivitet.

Det er alltid etiske dilemmaer i arbeidet med mennesker. Disse må ikke lamme oss. Kriminalomsorgens kartleggingsverktøy vil etter

vår vurdering være et viktig redskap for kriminalomsorgen til å bruke ressursene bedre. I dette arbeidet er samspillet mellom ulike faggrupper nødvendig.

Hovedprinsippene for å drive god håndtering av domfelte:

(KKV/OASys bygger på disse)

Risikoprinsippet.

Mer intense program bør være rettet mot grupper av domfelte av domfelte med høy eller middels risiko. Det finnes solide bevis for at planløs tildeling av program til domfelte ikke er effektivt. Det kan muligens virke negativt.

Behovsprinsippet

Domfelte har flere behov, men kun noen er direkte knyttet til den kriminelle atferden. Dersom disse behovene blir taklet, bør dette føre til reduksjon i risiko for nye lovbrudd. Til tross for at noen kriminogene faktorer, som arbeidsledighet og rusmisbruk er svært vanlige, vil behovsprofilen variere fra person til person. Intervensjoner er kun effektive hvis de møter personens spesifikke, kriminalitetsrelaterede behov.

Responsivitetsprinsippet

Dette prinsippet handler om at en domfelt bare vil ha fordel av intervensjoner som er meningsfulle for dem. Innholdet må tilpasses læremønsteret til den domfelte. Behovet til spesielle

grupper (for eksempel kvinner, etniske minoriteter, personer med lærevansker) må taes med i betraktningen. Intervensjonene bør være trinnvise, og den domfelte bør få mulighet til å øve seg i og teste ut nye ferdigheter, holdninger og atferd. Programmene må ta for seg motivasjon.

Målet med KKV/OASys

- Anslå hvor sannsynlig det er at den domfelte blir dømt på ny, eller begår nye lovbrudd.
- Identifisere og klassifisere kriminalitetsrelaterte behov (personlighetsegenskaper og kognitiv funksjon, sosiale forhold osv).
- Anslå fare for skade, fare for person og annen type fare.
- Bidra til håndtering av fare for skade.
- Bruke resultater av kartleggingen direkte i utformingen av Fremtidsplanen.
- Indikere behov for ytterligere profesjonell utredning.
- Måle endring under straffegjennomførings-tiden.

Det nye kartleggingsverktøyet vil bli et viktig arbeidsredskap i den evidensbaserte virksomheten. Den er ment å være en komplett kartlegging av den domfelte; identifisering av risiko, avgjøre hvordan risiko kan reduseres og hvordan kriminell atferd kan begrenses effektivt. Kartleggingen er en prosess som kan starte for eksempel: når friomsorgskontoret er involvert i en straffesak, ved innsettelse i varetekt, når noen møter til soning eller starter samfunnsstraff. Verktøyet vil oppdateres i faste intervaller etter

dommens lengde, ved endringer rundt den kartlagte, eller ved behov. Oppdateringer vil vise hvilke endringer som er funnet sted hos vedkommende eller om tiltakene rundt vedkommende skal endres.

Det vil også gi viktig administrativ informasjon; hvor vedkommende bør plasseres, hvilke tiltak som skal iverksettes for å hjelpe den domfelte til å jobbe aktivt med seg selv for å endre den atferden som har resultert i kriminalitet, samt å tilføre kriminalomsorgen kunnskap om domfeltes risikoprofiler. Dette vil skape større trygghet og mer effektiv håndtering av straffegjennomføringen.

Verktøyet skal brukes til å utvikle soningsplaner slik at vi kan gjøre mer effektive intervensjoner for å håndtere og redusere risiko for nye straffbare handlinger og for å beskytte samfunnet. Fengslene og friomsorgskontorene skal begge bruke KKV for å sikre en bedre og mer effektiv håndtering av lovbrutere.

I tillegg til OASys funksjonalitet, ser vi på screeningverktøy og andre kartleggings modeller. Screeningverktøy vil være nyttig for å kunne gjøre en førstegangsvurdering av hvor en domfelt skal plasseres. Andre kartleggingsverktøy kan være aktuelt for domfelte med kortere dommer. Her ser vi på verktøyet IRK (individuell risikokartlegging), som er utviklet av en gruppe ledet av assisterende regiondirektør Hilde Lundebry, men også andre. ○

Status for delprosjekt Virksomhetsutvikling

Etablering og mandat

Delprosjekt Virksomhetsutvikling etablerte seg som delprosjekt under paraplyen NEK (Nytt etatssystem i kriminalomsorgen) senhøstes 2006.

Delprosjekt Virksomhetsutvikling skal gjennomgå kriminalomsorgen med hensyn til organisering, arbeidsprosesser og behovet for systemstøtte. Delprosjektet skal ha et særlig fokus på samhandling innenfor strafferettsetatene og i forhold til andre samarbeidspartnere.

Delprosjektet skal så langt det er mulig beskrive nåsituasjonen samtidig som blikket skal rettes mot et framtidig målbilde (framtidsperspektivet).

Dette delprosjektet er sammensatt av ressurspersoner fra KOA/KSF, KRUS, regionalt nivå, fengsel og friomsorg. I perioden fram til 1.02.07 har delprosjektet hatt konsulentbistand fra firmaet Steria. Leder av delprosjektet er undertegnede som til vanlig er regiondirektør i Region sør.

Kartleggingsfasen

Det har vært viktig for delprosjektet å etablere forankring ute i organisasjonen i forhold til det arbeidet som skal gjøres i delprosjektet. Det har

også vært viktig for delprosjektets medlemmer å få fram et best mulig faktagrunnlag om nåsituasjonen i kriminalomsorgen på de fleste fagområder. Delprosjektet har derfor hatt samtaler med fagpersoner i etaten som kommer fra ulike fagmiljøer. Utfordringen har vært å få fram en mest mulig representativ virkelighetsbeskrivelse av nåsituasjonen, og invitere til synspunkter på hvordan et mulig framtidssbilde bør se ut.

Kartleggingen har omfattet organisering, arbeidsprosesser og systemstøtte innenfor områdene straffegjennomføring og administrative støttefunksjoner.

Status

Kartleggingsfasen nærmer seg nå slutten. Delprosjektet er nå inne i en kvalitetssikringsfase der innhentet informasjon skal munne ut i en delprosjektrapport. Deretter skal delprosjektet påbegynne et kreativt arbeid med å stake ut kursen videre i forhold til nødvendige endringsprosesser internt i etaten og i forhold til samarbeidspartnere på ulike nivåer.

Allerede nå kan jeg varsle at det har kommet opp mange og interessante forslag når det gjelder framtidig organisering av etaten, arbeids-

prosesser og systemstøtte. Men også i forhold til samarbeidspartnere.

Veien videre

En viktig utfordring i arbeidet blir å kunne heve blikket framover og løsrive seg noe fra dagens organisering, arbeidsprosesser og systemstøtte. Delprosjekt Virksomhetsutvikling ønsker derfor å komme i kontakt med medarbeidere i organisasjonen som kan ha kreative ideer til hvorledes morgendagens kriminalomsorg bør se ut fra et samfunns-, innsatt- og ansattperspektiv.

Vi trenger ditt bidrag

Delprosjekt Virksomhetsutvikling ønsker å komme i kontakt med så mange som mulig i organisasjonen når det gjelder dette viktige arbeidet. Det er dessverre ikke mulig å få dette til uten å ta i bruk intranettet eller internettet. Dersom du har tips og gode ideer til organisering, arbeidsprosesser, systemstøtte internt i kriminalomsorgen eller i forhold til samarbeidspartnere, så vennligst send ditt bidrag til undertegnede og gjerne så raskt som mulig. Jeg lover å komme raskt tilbake.

Bjørn Krogsrud, delprosjektleder
bjorn.krogsrud@kriminalomsorgen.no ○

Hvordan kan vi effektivt beskytte samfunnet mot farlige lovbyggere?

Samfunnsbeskyttelse fra potensielt farlige kriminelle er tema på dagsorden mer enn noen ganger. Det er min erfaring etter ni års arbeid innenfor kriminalomsorgen i England, mange av disse årene med ansvar for arbeid med farlige lovbyggere. Jeg har på avstand også fulgt utviklingen i kriminalomsorgen i Norge, hvor dette også nå er et "hett" tema, som resultat av saker hvor lovbyggere har begått alvorlige volds- eller sedelighetslovbrudd med store konsekvenser for ofrene.

I den vestlige verden av i dag møter vi stadig krav om at det må iverksettes tiltak som mange ganger er vanskelige, urealistiske eller umulig å oppnå. Disse kravene er ofte basert på informasjon fra media og noen ganger på innspill fra politikere som på det beste kan beskrives som upresise og populistiske eller, sett på det fra en mer kynisk synsvinkel, som feilinformasjon og propaganda.

I forhold til kriminalomsorgen, stilles det krav til at vi må eliminere risikoen for nye alvorlige lovbrudd gjennom det arbeidet vi gjør med den enkelte lovbygger, det være seg mens vedkommende soner fengselsdom, dersom han er under tilsyn av friomsorgen etter løslatelse fra fengsel eller mens han soner en samfunnsstraff. Dette er selvfølgelig et umulig krav å oppfylle og dersom vi som arbeider innenfor feltet unngår å ta del i denne debatten med edruelig informasjon og argumenter. Vi må ta del ansvar for at nødvendige tiltak for å effektivt redusere risikoen ikke blir satt i verk. Reduksjon av risiko for nye alvorlige lovbrudd, i motsetning til å eliminere risiko, er realistisk og oppnåelig og det er innenfor dette feltet, etter min mening, kriminalomsorgen må prioritere ressursene.

Farlighet må rutinemessig vurderes i forhold til individuelle lovbyggere og dersom en lovbygger er vurdert som farlig, må ressurser settes inn for å redusere risikoen vedrørende presenterer. Risikoreduksjon må med andre ord være utgangspunktet for all diskusjon og alle tiltak og prioriteringer innenfor kriminalomsorgen – bare når dette er oppnådd og et enhetlig system er utviklet, kan vi forvente en nedgang i antall alvorlige kriminelle handlinger begått av lovbyggere vi allerede kjenner til.

Effektivt arbeid innenfor dette feltet kjennetegnes av to stadier: kvalitetsmessig farlighets- og risikovurdering, fulgt opp med relevante tiltak for å "administrere" og redusere risikoen. Det er viktig å understreke at slikt arbeid ikke kan sees på som et isolert arbeidsområde for kriminalomsorgen og de ansatte innenfor denne sektoren. Et videre og mye mer omfattende og tverrfaglig forpliktende samarbeid er helt nødvendig. Dette samarbeidet må inkludere etater som politi, helse (psykisk helsevern), og sosialtjenesten (barnevern), i tillegg til andre etater som inkluderes ved behov, for eksempel rusomsorgen, arbeidsetaten osv. Erfaringer fra England

viser at en slik modell er en effektiv måte å redusere risikoen for individer begår alvorlige kriminelle handlinger. Som allerede understreket, eliminering er umulig, men reduksjon er oppnåelig og realistisk.

I forhold til kvalitetsmessig vurdering av farlighet og risiko har vi i England de siste årene utviklet forskjellige verktøy som brukes av både fengselsvesenet og friomsorgen. Offender Assessment System (OASys) er det viktigste av disse, utviklet over flere år og basert på forskning. OASys er nasjonalt (og internasjonalt) anerkjent. Etter flere års bruk i friomsorgen, har det i løpet av det siste året også blitt tatt i bruk i de fleste fengsler i England. Som nevnt, OASys er basert på vel utprøvd og vitenskapelige metoder for å vurdere bl.a. risiko og farlighet. Resultatet er at vi nå har en enhetlig metode for farlighetsvurdering i England, noe som gjør at vi helt klart har bedret mulighetene for kvalitetsmessig vurdering av arbeidet. Dette har igjen medført ytterligere fokus og mer ressurser i forhold til denne gruppen av kriminelle. Dette verktøyet har nå også blitt oversatt til norsk og pilotprosjekter har blitt gjennomført i Norge men, så vidt jeg forstår, har iverksettelsen av OASys blitt utsatt på ubestemt tid pga ressursimplikasjoner. Min mening er at denne beslutningen helt klart vil innvirke negativt på den norske kriminalomsorgens mulighet til å effektivt utvikle farlighetsvurderinger og dermed metoder og tiltak for å redusere faren for at lovbyggere begår nye alvorlige kriminelle handlinger.

Når farlighet har blitt identifisert i forhold til en lovbygger, er neste steg å utvikle en plan for hvordan risikoen kan administreres og reduseres. Det er viktig å merke seg at farlighetsvurdering og planer for å redusere risiko ikke er del av en statisk prosess; en dynamisk tilnærming er påkrevet, situasjonen må derfor stadig revurderes og evalueres. Planen som utvikles må inkludere andre etater i et tverrfaglig samarbeid – som et minstekrav må alle planer og diskusjoner involvere politimyndighetene og kriminalomsorgen. I England har vi nå lovbestemte og formelle prosesser for dette arbeidet, de såkalte Multi Agency Public Protection Arrangements (MAPPA), som forplikter de relevante etatene til tverrfaglig samarbeid og prioritering av de nødvendige ressurser for å redusere risikoen en lovbygger kan representere. Eksempler på slike ressurser kan være etterretning/overvåkning (politiet), prioritert behandling (psykisk helsevern eller rusomsorgen), spesifikke tiltak for barn eller familier med barn (barneverntjenesten) eller tilgang til tiltak som kan føre til arbeid for lovbyggeren (arbeidsetaten).

I tider med knapphet på ressurser i den offentlige sektor er et slikt formelt samarbeid helt nødvendig. Uten dette er det vanskelig, for ikke å si umulig, å få til et forpliktende samarbeid hvor etatene bidrar med ressurser og ekspertise for å

kunne vurdere farlighet og iverksette planer for arbeidet med å administrere og redusere risiko. Et slikt samarbeid bidrar også til at det bygges opp kunnskaper og ferdigheter innen etatene i forhold til dette arbeidet; dette er essensielt i forhold til å bygge opp relevant kompetanse og i forhold til kvalitetssikring innenfor dette viktige arbeidsområdet.

De farlige lovbyggere representerer en minoritet av det totale antallet av lovbyggere, men i forhold til ressursene som kreves for denne gruppen, er det viktig at farlighetsvurderingen er så presis som mulig. Feilvurderinger vil medføre feilprioriteringer av kriminalomsorgens ressurser. Med andre ord, dersom slike vurderinger ikke er basert på empirisk utprøvd metoder er det en klar risiko for at ressursene ikke blir satt inn i forhold til den rette gruppen av lovbyggere. Det er viktig at alle lovbyggere blir vurdert ved kontakt med kriminalomsorgen og at man dermed effektivt siler ut i forhold til lav- og høyrisikolovbyggere. Dette vil også hjelpe når det skal tas bestemmelser i forhold til ressurser o.s.v. og vil gjøre det lettere å argumentere for prioriteringer og å sette i verk og å administrere planer for å redusere farlighet og faren for nye alvorlige lovbrudd.

Dersom en lovbygger begår nye alvorlige lovbrudd, på tross av tiltak iverksatt for å redusere risiko, er det nødvendig med en full utredning i forhold til de tiltak og det arbeidet som er satt i verk for å administrere risikoen vedkommende representerer. Samfunnet som helhet har rett til å vite at alt som kan iverksettes har blitt iverksatt for å redusere faren og at de nødvendige etatene har gjort det arbeidet som kreves som en del av de fortløpende planer og arbeidet med lovbyggeren.

Som nevnt ovenfor, er det som del av denne prosessen, viktig å huske at det er umulig å fullstendig eliminere risiko og nye farlige lovbrudd, til syvende og sist er det lovbyggeren som foretar valg og som kan treffe beslutninger som hindrer nye lovbrudd. Som profesjonelle, er det vår jobb å sørge for at beslutninger og risikovurderinger er basert på relevant informasjon og at disse beslutningene kan forsvares i forhold til at de tiltakene som er iverksatt er de best mulige i forhold til risikovurderingen. Dette er den eneste måten vi effektivt kan redusere risikoen for nye alvorlige volds- eller sedelighetslovbrudd.

I Norge skal Oasys innføres som en del av NEK – Nytt etatssystem for kriminalomsorgen. Her blir Oasys en sentral del av KKV – Kriminalomsorgens kartleggingsverktøy.

*Jo Inge Svendsen, Senior Probation Officer/Leder for friomsorgskontoret på Isle of Wight,
E-post:
joinge.svendsen@hampshire.probaton.gsi.gov.uk*

Panel i rute

Det går frem av kriminalomsorgens fagstrategi at vi skal prøve å benytte oss i stor grad av metoder og prinsipper som ligger i "What works"-tankegangen. Dette gjelder spesielt programvirksomheten, siden den representerer en strukturering av "What works" og dens tre grunnprinsipper: risiko - behov - responsivitet. Hva betyr egentlig dette?

Av seniorrådgiver Gerhard Ploeg, KSF

Risiko

Det første prinsippet innebærer at det skal kartlegges hvilken risiko en innsatt eller domfelt utgjør når det gjelder tilbakefall til ny kriminalitet. Risikonivå er en viktig indikator på hvor intensiv vår intervensjon skal være: forskning viser gang på gang at intensitetsnivået bør tilpasses risikonivået for å være effektivt. Høyintensive tiltak kan ha motsatt effekt når de brukes overfor personer eller grupper med lav risiko på tilbakefall. I tillegg kan en kartlegging gi oss informasjon som kan bidra til å avgjøre om vedkommende skal ha permisjon, bli prøveløslatt, bli overført til andre soningsvarianter osv.

Behov

Minst like viktig er det andre grunnprinsippet, som gjelder kartlegging av behovene og som egentlig er den andre siden av risikomedaljen. Dette gjøres ved å se etter såkalte "kriminogene" behov, problematiske livsområder som - etter det forskningsresultater sier - er sentrale i å forårsake kriminell atferd. Jo flere og jo sterkere kriminogene behov, jo større er risiko for (ny) kriminalitet. Dette gir oss et innblikk i hvilke faktorer vi skal gi ekstra oppmerksomhet mens vedkommende er under straffegjennomføring. Her ligger det en sentral faktor når det gjelder hvilket innhold vi skal legge i soningen.

Responsivitet

Den tredje faktoren kalles "responsivitet". Det betyr at vi må tilpasse oss vedkommendes spesifikke egenskaper. Faktorer som intelligens, lærings- evne, kognitiv stil, kulturell og sosial bakgrunn, utdanningsnivå osv. har stor betydning for hvordan vi må presentere tiltakene. Denne faktoren har fått stadig mer vekt i nyere litteratur om What works. Det er helt avgjørende at man forholder seg til dem som man har foran seg når man for eksempel skal gjennomføre et program.

Den profesjonelle holdningen

I forlengelsen av dette responsivitetsprinsippet kom det de siste årene noe som blir kalt det overordnede prinsipp: den profesjonelle holdningen, det "kliniske blikket", som finnes i utdanning, erfaring, "taus kompetanse". Dette avgjør hvor man eventuelt kan gjøre noen tilpasninger i programmene slik at de blir mer responsive, samt at det oppstår en sammenheng med det andre arbeidet som også gjøres i hverdagskontakten med domfelte og innsatte: for eksempel kontaktbetjentarbeid, skolegang, arbeid osv.

Dette innebærer at vi må se nøye på de tiltakene og programmene som vi bruker i norsk kriminalomsorg. De skal være strukturerte og de skal gjennomføres slik de er blitt designet for å kunne være effektive. Vi må altså i hvert fall vite tre ting om et program: er det beskrevet hvilken målgruppe det retter seg mot, slik at vi kan tilføre det den riktige risiko- og behovskategori, et det nøyaktig nok beskrevet hva som skjer i programmet og hvorfor, og finnes det støtte i faglitteratur og forskning for at dette faktisk er et effektivt program. Vi trenger noen som kan bedømme dette, og som helst jobber utenfor selve kriminalomsorgen for å utelukke at andre interesser kommer inn i denne prosessen. I de fleste land som har tatt i bruk "What works"-prinsippene er det derfor blitt utnevnt et utvalg eller panel som gjennomgår programmet for å se om det kan bli godkjent for bruk i kriminalomsorgen.

Programpanelet: foran fra venstre Roger Hagen, Geir Høstmark Nielsen og Tore Andreassen, bak Christine Friestad og Arvid Skutle. I tillegg er Gerhard Ploeg med.

Rådgivningspanel

Som beskrevet i "Aktuelt" nr. 1 - 2006, har Norge fått et slikt panel. Offisielt heter det "rådgivningspanel for akkreditering av programmer i norsk kriminalomsorg". Medlemmer i panelet er Roger Hagen, spesialist i klinisk voksenpsykologi, for tiden stipendiat ved Psykologisk Institutt, NTNU; Geir Høstmark Nielsen, professor/klinikkjef ved Institutt for klinisk psykologi; Tore Andreassen, psykolog ved atferdsenteret og leder for nye barnevernstiltak i Norge. Beskrevet hva som virker av tiltak for ungdom; Arvid Skutle, forskningssjef ved Bergensklinikken, førsteamanuensis ved Institutt for samfunnspsykologi; Christine Friestad, dr. philos., Universitetet i Bergen, ansatt ved Gaustad kompetansesenter, Aker universitets sykehus for å utvikle voldsprogram for Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt.

Panelets oppgave er å gi råd til KSF om godkjenning eller "akkreditering" av et bestemt program. Det er også KSF som leder panelet, ved seniorrådgiver Gerhard Ploeg. Panelet blir støttet av et sekretariat, som ledes av KRUS ved Kristin Opaas Haugli og Trond Danielsen. Søknader om akkreditering må sendes til sekretariatet, som tar en forhåndsvurdering og gir tilbakemelding på om søknaden kan videresendes til panelet eller trenger mer arbeid.

I juni kom det et notat der hele ordningen ble offentliggjort og der kriteriene og prosedyrene står beskrevet. Dette notatet ligger på www.kriminalomsorgen.no under "temaer" -> "programmer". For å få akkreditering, skal det sendes inn en søknad der man skal gjennomgå programmet etter de åtte kriterier som står beskrevet i akkrediteringsordningen.

Panelet hadde sitt første møte i mars i fjor. Møtet ble først og fremst benyttet for å bli kjent med hverandre og for å diskutere hvilke kriterier som skulle brukes og hvordan de skulle oppfattes. I oktober ble det andre møtet avholdt, der panelet tok en forhåndsvurdering av det nye Canadiske rusprogrammet NSAP (National Substance Abuse Program). Dette handlet altså ikke om akkreditering, men om å vurdere om programmet ser lovende nok ut til å få til en utprøving i Norge. Konklusjonen var positiv, og programmet har siden blitt oversatt til norsk. Det er blitt laget et oppsett for utprøving på seks ulike steder og det jobbes nå med å få ting på plass. Det tredje møtet fant sted i februar, og dette var første gang et program som brukes i dag i kriminalomsorgen ble søkt akkreditert, nemlig "Ny start". Panelets dom er ikke offentliggjort ennå.

Panelets videre arbeid

Det er planlagt fire møter til i år, og det ser ut som panelet kommer til å få mer enn nok å gjøre, siden det er kommet signaler fra mange ulike steder om at man ønsker å få ekspertene til å se på programopplegget. Inntrykket er at panelet samarbeider på en svært god måte og at dets samlede kompetanse og erfaring danner en garanti for at programvirksomheten i norsk kriminalomsorg skal være kvalitetssikret og retter seg etter de viktige "What works"-prinsippene. ○

Fengslet som endringsarena. Bok for fengselsbetjenter. En artikkelsamling om noen sentrale emner i kriminalomsorgen

Redaktør: Egil Larsen, KRUS. Utgitt i serien KRUS-håndbok som nr 3/2006.

I boka behandles emner som menneskesyn, etikk, betjentrolle, miljøarbeid, konflikthåndtering, ledelse, varetekt og sikkerhet. Boka er først og fremst skrevet til bruk i utdanningen av fengselsbetjenter og verksbetjenter, men er også utgitt for å stimulere til debatt og refleksjon om straffegjennomføringen.

Larsen trekker blant annet frem de mange endringene som har skjedd i kriminalomsorgen de siste årene som viktige årsaker til at KRUS har utgitt artikkelsamlingen. Han mener at Fengselsskolen i grunnutdanningen for fengselsbetjenter bruker mye litteratur som er hentet fra ulike fagtradisjoner og fagprofesjoner og at behovet for å utvikle noe eget har vært presserende.

Det kongelige kunnskapsdepartementet

St.meld. nr. 16 (2006-2007)
... og ingen sto igjen
Tidlig innsats for livslang læring

Fra kapittel 1:
Et kunnskapssamfunn for alle
Alle skal ha like muligheter til å utvikle seg selv og sine evner.

Kapittel 6:
Innsatsområder og tiltak, avsnittet - Opplæring i fengsler
Departementet mener det er viktig å gi innsatte i norske fengsler en reell mulighet til opplæring i tråd med de rettighetene som er nedfelt i opplæringsloven. En svært høy andel av innsatte mangler grunnleggende ferdigheter. Dette bidrar til å gjøre det vanskelig å skaffe seg en jobb etter endt soningstid. Bevilgninger til opplæring innenfor kriminalomsorgen har økt med omlag 24,5 millioner kroner siden den nåværende regjering tiltrådte.

Departementet vil
- gi flere innsatte tilbud om opplæring og har i statsbudsjettet for 2007 foreslått å bevilge ytterligere ti millioner til dette formålet.

Vend om i tide

En evaluering av SNU-prosjektene i Trondheim og Bergen
Av Thomas Uglevik

Det er ingen skam å snu

En evaluering av SNU-prosjektene i Oslo
Av Tore Rokkan
Samlet utgitt av KRUS i serien Dokumentasjon og debatt, nr 3/2006, 156 sider.
Omtale ved seniorrådgiver Grethe R. Fodstad, KSF

SNU-prosjektene ble igangsatt som en del av satsingen overfor unge lovbrøyttere under regjeringens handlingsplan *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet 2005-2008* og *Stortingsmelding nr. 20 2005-2006 Alternative straffereaksjoner overfor unge lovbrøyttere*. Målet med prosjektene er både å forbedre arbeidet overfor den enkelte unge lovbrøytter og forbedre samarbeid mellom kriminalomsorgen og relevante samarbeidspartner. I Trondheim er de unge tatt med i et forpliktende samarbeid mellom fengsel og kommune. I Bergen har fengselet og friomsorgskontoret fulgt opp de unge etter soningstiden i en ny avtale med kommunen. I Oslo har barnevernet kommet inn i fengselet for å utvikle nye tiltak for de unge innsatte.

Ung-firer'n og Ung-risk

Det har vært sprik mellom ulike versjoner av mål- og middeformuleringer og de involvertes beskrivelse av praksis. I tillegg har både Ung-firer'n

og Ung-risk blitt gjennomført parallelt med andre til dels overlappende prosjekter. Det har ikke alltid vært lett å få øye på de to prosjektene i daglig praksis. Begge kunne tjent på en tydeligere og mer uttalt profil, heter det i rapporten.

Ung-firer'n-prosjektet i Trondheim fengsel ser stort sett ut til å nå sine hovedmålsetninger. Det kan imidlertid være vanskelig å argumentere skråsikkert for at det er Ung-firer'n som skaper de ønskede resultatene – og ikke de mange andre, mer sentrale prosjektene, som foregår parallelt på samme avdeling. Uglevik trekker i evalueringen også frem utfordringer i forhold til avdelingen som et rusfritt alternativ, konflikter mellom ulike grupper av innsatte på avdelingen, mangelfull kommunikasjon utad, for stort gjennomtrekk av betjenter og en situasjon under feltarbeidet der det ikke bare var enkelt å være yngst på avdelingen. Tiltaket blir videreført i 2007.

Ung-risk er et samarbeidsprosjekt mellom Kriminalomsorgens region vest, Bergen fengsel og Hordaland friomsorgskontor. Uglevik skriver at det har vært vanskelig å si noe sikkert om hvor stor måloppnåelsen til Ung-risk-prosjektet kan sies å ha vært. De ulike skriftlige og muntlige kildene har noe ulike forståelser av hva målet med prosjektet er. I forhold til å bygge gode relasjoner med mulige forvaltnings samarbeidspartnere, er det hans inntrykk at vekt på lobbyvirksomhet og det å arrangere fagseminarer, er en konstruktiv nyvinning. Samtidig har prosjektet en del utfor-

Før og nå

Om konsekvensene av organisatoriske endringer for samhandling mellom fanger og betjenter i et utvalg av lukkede fengsler.

Rapport utarbeidet av forskerne Yngve Hammerlin og Charlotte Mathiassen, KRUS.

Utgitt i serien KRUS rapport som nr 5 for 2006, 239 sider

Kort presentasjon av rapporten ved seniorrådgiver Grethe R. Fodstad, KSF

Med bakgrunn i den viktige utviklingsprosessen på mange områder og på flere nivåer i kriminalomsorgen fikk KRUS følgende forskningsoppdraget av KSF våren 2004:

"Hva er konsekvensene av økt delegering av oppgaver for relasjonen mellom fengselsbetjent og innsatt? Både fengselsbetjentes og innsattes situasjon bør belyses".

Arbeidet tok til på slutten av 2004, forskere er skiftet ut underveis og litt inn i prosjektperioden besluttet KRUS å sette ned en referansegruppe for prosjektet. Seks fengsler av ulik størrelse, men med samme sikkerhetsnivå er med i undersøkelsen. Noen ganger savnet jeg å vite hvilke fengsler det dreide seg om, ikke for å forsøke å vite hvem som sa hva, men for å vite noe mer om rammebetingelsene som bygningstype, beliggenhet og eventuell spesialisering. Er det for eksempel Oslo eller Ila, Ullersmo eller

Bergen, Moss eller Ålesund det dreier seg om? Eller ingen av disse?

75 personer er med i undersøkelsen. Alle måtte ha "lang erfaring med fengselsvesenet". Undersøkelsen ble lagt opp slik at deltakerne skulle ta utgangspunkt i sine erfaringer med etaten i de siste tyve år. Dermed er fangene gjengangere og de ansatte har for eksempel en annen utdanning enn det som gis i dag. Kontaktbetjentordningen, som forfatterne påpeker har medført en rolleutvidelse av betjentarbeidet, vies mye omtale i rapporten. Den skal i dag være en integrert del av fengselsbetjentrollen.

Forfatterne understreker i sammendraget at undersøkelsen har avdekket "problematikker" med hensyn til informasjon og kommunikasjon, forholdet mellom idealer og realiteter, tidsmangel og rollekonflikter i den institusjonelle organiseringen, strukturelle problemer i forhold til formidling og makt, samt "problematikker" rundt kontaktbetjentordningen per i dag.

Rapporten har en

dringer, særlig relasjonen mellom prosjektmedarbeiderne og enkelte av prosjektets deltakere, og hensynet til å produsere en tydeligere formulert plan over hva prosjektet ønsker å oppnå og hvordan. Ung-risk-prosjektet bærer preg av å være en vei som har blitt til mens man har gått den, en vei som fremdeles er noe uferdig, mener Thomas Ugelvik.

Stifinner'n junior

Dette SNU-prosjektet var lagt til Stifinner'n, en avdeling i Oslo fengsel der innsatte som ønsker å gjøre noe med sitt rusmiddelproblem og som vil fortsette i behandling etter soning, kan gjennomføre straffen.

- Med Stifinner'n junior kom barnevernet inn i fengsel. Oslo kommune valgte bydel Alna som bydelstilknytning for en barnevernsfaglig ansatt. Oslo fengsel ansatte også en miljøarbeider med barnevernsfaglig bakgrunn, heter det i rapporten. - Stifinner'n junior er et unikt prosjekt som har gjort mange erfaringer. Samtidig har ikke prosjektet oppnådd målene som var gitt i forhold til de unge innsatte i Oslo fengsel. Det har vært en hektisk prosjektperiode på halvannet år fra de ansatte og de første innsatte kom inn i prosjektet. Organiseringen av tilbudet i fengselet, samarbeidet om de unge og tilrettelegging av hverdagen har tatt mye fokus vekk fra det langsiktige arbeidet. Særlig den barnevernsansatte har følt doble forventninger om å være to steder på en gang, både som tilrettelegger utenfor fengselet og som koordinator i fengsel. I stedet har de prosjektansatte tatt rollen som omsorgsperson for de unge i et forsøk på å tilrettelegge forholdene under soning. Det betyr ikke at det ikke er arbeidet med målrettede tiltak, men at det ofte er vanskeligere å ansvarliggjøre samarbeidspartnere enn å arbeide for at den unge innsatte skal ta et ansvar, mener Tore Rokkan. Tiltaket blir videreført i 2007. ○

litteraturlist på 15 sider, men verken fengselsreglementet (til fengselsloven) eller forskrift eller retningslinjer til straffegjennomføringsloven er tatt med. Det er to vedlegg i rapporten: "Olsok-rundskrivet" (dette er et brev) og en oppsummering av TR-prosjektet, men ikke brev som ble sendt ut i etaten før undersøkelsen eller intervjuguiden. Det er ikke vist til etatsbladet Aktuelt for kriminalomsorgen eller nettstedet for etaten www.kriminalomsorgen.no eller lokale nettsteder og intranettet.

Boka anbefaller

- På alle nivåer i etaten må kunnskaps- og erfaringskapitalen få en mer sentral plass i utviklingen av avdelingens virksomheter.
- Kontinuiteten må sikres bedre.
- Det samme med mangfoldigheten og den lokale tilpasningen ut fra den enkelte anstalts lokale forutsetninger og historie.
- Strukturforståelsen og strukturbevisstheten må det også arbeides videre med.
- Ressurser som behov må ikke abstraheres og neglisjeres som nødvendige tilganger.

Oppfordring fra forskerne

Forskerne oppfordrer KSF, regionene og fengslene til i sterkere grad å ta bruk de forskningsrapporter, del-undersøkelser, studier og analyser som er foretatt før opplegg settes i verk. Videre oppfordrer de til systematisering, koordinering og formulering av allerede eksisterende kunnskap fra de enkelte enheter. I de samtalen og intervjuene som danner basis for rapporten har de hørt at det finnes enorme mengder kunnskap hos den enkelte betjent og fange og i det enkelte fengsel. "Den må brukes!" ○

Rapport fra Fylkesmannen i Hordaland for 2006

Innsatte i norske fengsel. Utdanningskvalitet, læringsstrategier og motivasjon.

Innsatte som deltar i fengselsundervisningen er hovedsakelig fornøyde med kvaliteten på tilbudet. De mener at kravene ikke er for høye og at vanskelighetsgraden er passe. 42,5 prosent av de spurte mener at manglende tilgang på datautstyr skaper vansker for opplæringen de er i gang med. Videre mener én av tre at sikkerhetsrutinene i fengslene skaper vansker for utdanningen, mens én av fire oppgir at også overføring under soning fører til slike problemer.

Kartleggingen er gjennomført av fagsjef Ole-Johan Eikeland, Eikeland forskning og undervisning, professor Terje Manger, Universitetet i Bergen og førsteamanuensis Åge Diseth, Universitetet i Bergen etter oppdrag fra Fylkesmannen i Hordaland. 2 250 innsatte svarte på spørreskjemaet, det gir en svarprosent på 71,1 av de som fikk skjemaet i kartleggingsperioden som var 2. - 9. februar 2006.

Undersøkelsen tok for seg hvordan de innsatte evaluerer undervisningstilbudet, ulike vansker de måtte ha med utdanningen, hvilken motivasjon de har for utdanning, og hvilke læringsstrategier de benytter. Noen hovedpunkter fra undersøkelsen:

- 30,1 prosent av deltakerne i undersøkelsen er under opplæring.
- 55,9 prosent av de som er under opplæring, tar videregående opplæring.
- 45,3 prosent av de som tar videregående opplæring tar allmenne/økonomiske/administrative fag mens 42,9 prosent tar yrkesfag.
- 37,9 prosent oppgir at de har litt eller mye lese- eller skrivevansker.
- 47,8 prosent oppgir at de har litt eller mye regne- eller matematikkvansker.
- De som tar universitets/høyskolefag oppgir mindre lærevansker og bedre ferdigheter.
- De som tar ungdomsskole og videregående grunnkurs oppgir større lærevansker og dårligere ferdigheter.
- 42,5 prosent mener at manglende tilgang på datautstyr (IKT) skaper vansker for utdanningen.
- 33,5 prosent mener at sikkerhetsrutinene i fengsel skaper vansker for utdanningen.
- 26,0 prosent mener at overføring under soning skaper vansker for utdanningen.
- De som har stor grad av lærevansker (lese/skrive/regne/matematikk) og dårlige ferdigheter til å lære, har svakere motivasjon og dårligere læringsstrategier.
- De som vurderer undervisningskvaliteten som dårlig og krav/vanskelighetsgrad som upassende har svakere motivasjon og dårligere læringsstrategier.

I rapporten foreslås å legge vekt på følgende for å bedre kvaliteten på utdanningen: Generelt bedre tilrettelegging for utdanning i fengsel ved å øke tilgjengeligheten til de typer utdanning det er behov for. Tilpasse undervisningen til behovet. Bedre tilgang på IKT-utstyr. Arbeide for at sikkerhetsrutiner og overføring under soning i mindre grad kommer i konflikt med opplæring av innsatte.

Bakgrunn

Opplæringsloven gir unge og voksne, rett og plikt til opplæring på grunnskolenivå, rett til videregående opplæring, og rett til ny grunnskoleopplæring og spesialundervisning. Opplæringen som blir gitt innsatte, er et viktig bidrag til kvalifisering for arbeid eller videre utdanning etter gjennomført straff. Et overordnet prinsipp er at undervisning som har startet i fengsel, skal følges opp av den ordinære skolevirksomheten i samfunnet. ○

Mange fleire innsette får innfridd retten til opplæring

I 2006 og 2007 er det etablert opplæringstilbod i tre nye fengsel og i ni fengsel som tidlegare ikkje har hatt skoletilbod for dei innsette.

Av seniorrådgiver Torfinn Langelid, Fylkesmannen i Hordaland

For budsjettåret 2007 styrka Regjeringa budsjettet for opplæring innanfor kriminalomsorga med 10 millioner kroner slik at fleire innsette skal få opplæring, i tillegg blei løyvinga auka med 7 millioner som følgje av utvida soningskapasitet. Frå 2005 til 2007 er budsjettet for dette området auka frå 107,274 til 160,860 millioner kroner.

I 2006 og 2007 er det etablert opplæringstilbod ved desse fengsla: Ravneberget fengsel – Glemmen vgs, Indre Østfold fengsel, Trøgstad avdeling – Mysen vgs, Indre Østfold fengsel, Eidsberg avdeling – Mysen vgs, Ilseng fengsel – Storhamar vgs, Bruvoll fengsel – Skarnes vgs, Hof fengsel – Færder vgs, Sandefjord fengsel – Færder vgs, Kragerø fengsel – Klosterskogen vgs,

Sandeid fengsel – Haugaland vgs, Bjørgvin fengsel – Åsane vgs, Verdal fengsel – Steinkjer vgs, Mosjøen fengsel – Vefsn vgs.

Fylkesmannen i Hordaland har i samarbeid med den enkelte fylkeskommune og kriminalomsorga regionalt og lokalt gjennomført "oppstartingsmøte" omkring etableringa av skoletilboda ved det enkelte fengsel. På desse møta har dei nasjonale føringane i tråd med stortingsmeldinga blitt presentert. Representantar for kriminalomsorga lokalt og regionalt har gjort greie for behov og planar for tilrettelegging. Den enkelte skole og fylkeskommunen har kome med døme på aktuelle opplæringstilbod som kan gjennomførast. Heile tida er det den enkelte innsette sine behov for opplæring som er utgangspunktet. For vidare arbeid og planlegging blei det ved enkelte fengsel, sett ned arbeidsgrupper med representantar for skolestyresmaktene, kriminalomsorga og NAV-kontor som skal utarbeide plan for opplæringstilboda. På desse møta har det vore ein stor vilje både frå den lokale skolen

og det lokale fengsel til å finne fram til tenlege og gode opplæringstilbod.

I dag er det opplæringstilbod i 46 fengsel. Det er framleis seks fengsel/fengselsavdelingar som ikkje har opplæringstilbod.

Ny kurs for opplæring i fengsel

St.meld.nr. 27 (2004-2005) om Opplæringen innanfor kriminalomsorgen "Enda en vår" stakar ut ein ny kurs for opplæring innanfor kriminalomsorga som får konsekvensar på fleire område. Dersom retten til opplæring skal bli reell, er det ein føresetnad at det blir gitt opplæring i alle fengsel.

Meir yrkesfagleg opplæring

Opplæringa skal bli meir yrkesfagleg. Dette svarar også med funna frå kartlegginga om innsette sine utdanningsønske som viser at nesten to tredelar (63,4 prosent) ønskjer seg yrkesfaglege studieretningar (Eikeland, Manger og Diseth, 2006). I dag er litt over halvparten (54 prosent) av

Fengselsundervisninga inn i den digitale verda!

Av seniorrådgiver Torfinn Langelid, Fylkesmannen i Hordaland

Fire skolar og fire fengsel skal prøve ut bruk av IKT/Internett i opplæringa innanfor kriminalomsorga.

Fylkesmannen i Hordaland i samarbeid med Kriminalomsorgens sentrale forvaltning og Nasjonalt forum for IKT, gjennomførte 30. og 31. januar 2007 ei nettverkssamling for fire skolar og fire fengsel som skal prøve ut bruk av IKT/Internett i opplæringa innanfor kriminalomsorga. Dette skjedde på Holmenkollen Park Hotell i Oslo og markerte formelt at fengsels-

undervisninga går inn i den digitale verda. Følgjande fengsel og skolar blir med i utprøvingsperioden: Indre Østfold fengsel, Trøgstad avdeling og Mysen vgs, Skien fengsel og Klosterskogen vgs, Ila fengsel, forvarings- og sikringsanstalt og Rud vgs, Hustad fengsel og Romsdal vgs.

I følgje Kunnskapsløftet skal digital kompetanse gjennomsyre all opplæring. Dette gjeld også opplæringa for elevar i kriminalomsorga. Digitalkompetanse er rekna som ein av basisdugleikane på linje med lesing, skriving, engelsk og matematikk. I ei kartlegging av utdannings-

behov står Ikt-kurs høgt på lista over opplæringsbehov (Eikeland, Manger og Diseth, 2006).

Det som blir viktig framover er å syte for nok datautstyr til skolane. Ei ny undersøking (Diseth, Eikeland og Manger, 2006) viser at manglande tilgang på datautstyr skapar vanskar for nesten halvparten (43,5 prosent) av dei innsette under utdanning.

Vidare meiner ein av tre innsette at tryggleiksrutinene i fengsla skaper vanskar for opplæringa.

Samstundes er det positivt at dei innsette

Forslag om utvidet barnetrygd for barn av fengslede

Barne- og likestillingsdepartementet har sendt på høring et forslag om å gi rett til utvidet barnetrygd når den ene ektefellen eller samboeren er i fengsel, slik ordningen er for andre enslige forsørgere. Forslaget vil medføre en endring i barnetrygdloven. Høringsfristen gikk ut 8. februar.

- Den korte høringsfristen ble satt fordi vi ønsker å fremme lovforslaget i tide til at endringen skal kunne tre i kraft allerede fra 1. juli i år. For de barn og familier dette gjelder har det stor betydning å få lovendringen på plass så snart som mulig, understreker barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem. I høringsforslaget varsler BLD et forslag om at

ektefelle eller samboer skal ha rett til barnetrygd for ett ekstra barn når den andre forelderen sitter i fengsel. Begge foreldrene må ha bodd sammen med barna forut for fengslingen. I tillegg må soningsperioden være på minst seks måneder.

Utvidet barnetrygd kunne tidligere innrømmes i helt spesielle tilfeller om foreldrene fortsatt var gift eller samboende. For ektefeller og samboere hvor den ene var i fengsel, var kravet at fengslingstiden var på minst ett år. Samtidig var rettigheten strengt behovsprøvet i forhold til inntekt. Ordningen ble opphevet i forbindelse med innføringen av en ny barnetrygdlov i 2003. I høringsforslaget foreslås det ikke behovsprøving for utvidet barnetrygd for barn av fengslede. I følge FAFO (2004) lever fire av ti innsatte

under fattigdomsgrensen og har langt lavere inntekt enn ellers i befolkningen. Over halvparten av de innsatte har barn, som ofte har det vanskelig - både følelsesmessig og økonomisk. I følge Foreningen for Fangers Pårørende opplever årlig rundt 4 000 barn at mor eller far er i fengsel.

- Rett til utvidet barnetrygd for disse barna er også et ledd i bekjempelse av fattigdom, med fokus på barn som blir rammet av familiens fattigdom, sier Karita Bekkemellem. ○

elevplassane innanfor økonomiske, administrative fag, medan talet i ordinære skoleverket er mykje mindre (44,4 prosent). Det skal leggjast meir vekt på korte, kompetansegevande kurs. Det skal takast særlege omsyn til kvinnelege innsette sine behov for yrkesfagleg opplæring.

Digital kompetanse og kreative fag

I Kunnskapsløftet blir bruk av digitale verktøy omtala som ein av dei fem grunnleggjande basisdugleikane. Dette blir også understreka i meldinga. Praktisk-estetiske fag blir sett på som viktige, ikkje minst for å motivere og bruke sine skapande evner på ein konstruktiv måte.

Tilpassa undervisningslokale

Skal vi få god utnytting av ressursane, er det nødvendig at kriminalomsorga legg til rette for tilpassa undervisningslokale. Det er kriminalomsorga sitt ansvar å syte for eigna undervisningslokale med fast inventar.

Opplæring gjennom heile året

Skal ein møte innsette sine behov for opplæring, er det viktig at det blir gitt opplæring så langt råd er gjennom heile året. Førrebels sonderingar

med utdanningsorganisasjonane viser at det ikkje er hindringar i lov- og regelverk for å tilby opplæring gjennom heile kalenderåret.

Forvaltningssamarbeid og oppfølging etter avslutta soning

Forvaltningssamarbeidet mellom dei ulike etatane skal vidareutviklast og forbetrast. Oppfølging etter endt straffegjennomføring er viktig i eit samla samfunnsperspektiv og har difor fått ein brei plass i meldinga.

Prosjekt

Meldinga går inn for fleire prosjekt med ei målsetjing om få meir kunnskap og erfaringar. Det gjeld realkompetansevurdering, oppfølging etter endt straffegjennomføring, IKT i opplæringa, kartlegging av innsette sin utdanningsbakgrunn og rett til opplæring, ulike lærevanskar og tiltak retta mot minoritetsspråklege elevar.

Kartlegging

I ei tidlegare undersøking om Innsette i norske fengsel: *Utdanning, utdanningsønske og rett til opplæring* viser Eikeland, Manger og Diseth (Fylkesmannen i Hordaland 2006) at 26,8 pro-

sent av dei innsette i fengsel utan skole har rett til vidaregåande opplæring, og det er 2,6 prosent som har inga utdanning. Den siste gruppa har først ein rett til grunnskoleopplæring og seinare til vidaregåande opplæring. Samla sett er det nesten ein tredel av dei innsette i fengsel utan skole som har ein rett til opplæring. I tillegg er det i desse fengsla 7,5 prosent som ikkje har fullført vidaregåande opplæring, men dei har heller ikkje rett til opplæring.

Kunnskapsdepartementet bad om at det blei gjennomført kartlegging av kor mange innsette som har rett på opplæring. Dette var særleg viktig for fengsel som ikkje har opplæring og ved utvidingar av fengselskapasiteten. Eit stort fleirtal i Stortinget bad under handsaminga av stortingsmeldinga Regjeringa lage ein plan som sikrar at det blir gitt opplæring ved dei fengsla som i dag ikkje har skole. ○

under utdanning i snitt er nøgde med utdanningskvaliteteten. Dei synes heller ikkje at krava i utdanninga er for høge eller at vanskegraden er for stor. Det er også interessant å lesa at deltakarane i undersøkinga oppgav i gjennomsnitt eit høgt nivå av motivasjon i form av "mess-tringsforventning" ("self-efficacy") og "verdi" (at dei såg på utdanninga som verdfull) og dei hadde eit lågt nivå av "test-angst".

Bruk av IKT/Internett i opplæringa i kriminalomsorga støytter på ein del tryggingsmessige sider. I samarbeid mellom kriminalomsorga og utdanningsstyresmaktene er det utvikla ei nasjonal

løysing der elevane skal ha tilgang til sikre sider gjennom ein nasjonal brannmur. Denne nasjonale løysinga skal ivareta både dei pedagogiske og tryggleiksmessige problemstillingane og skal driftast av Kriminalomsorgens IT-teneste (KITT). Pilotprosjektet varer til sommaren 2007. Etterkvart er det meininga at alle skolane og fengsla skal ta i bruk denne nasjonale løysinga.

På nettverkssamlinga 30. – 31. januar blei dei pedagogiske og tekniske løysingane for bruk av IKT/Internett i opplæringa gjennomgått.

Ekstraordinær fengselsbetjentutdanning ved Kongsvinger fengsel

Justisminister Knut Storberget har besluttet å ta opp et ekstraordinært kull til Fengselskolen. Både utdanning og praksis legges til Kongsvinger fengsel. Studiestart er første mai. De 25 aspirantene vil bli tatt opp på samme vilkår som regulære aspirantkull ved Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) i Oslo. De garanteres likeverdig kvalitet på utdanningen, samt lønn under det toårige studiet. Selve utdanningsforløpet blir spesialtilpasset.

Kombinasjonen av teori og praksis

Det ekstraordinære aspirantkullet vil bli delt i to grupper som stadig vil alternere innbyrdes mellom teori og praksis. KRUS vil tilrettelegge sin faglige utdanning slik at én gruppe får teoretisk

undervisning i fengslet, mens den andre gruppen praktiserer under veiledning innenfor samme murer. Dermed vil til enhver tid tolv aspiranter fungere i vaktordningen ved Kongsvinger fengsel. Ordningen sørger for at landets sjette største fengsel i stor grad løser sin bemanningsutfordring med personell som er under faglig opplæring fremfor ufaglærte vikarer.

- Kombinasjonen av teori og praksis står alltid sentralt ved Fengselskolen. Det er nødvendig for at fengselsbetjenter skal kunne gjøre samfunnets viktigste jobb – å sørge for trygghet på begge sider av murene. Denne spesialordningen vil skape ekstra sterke bånd mellom utdanningens to grunnelementer, samtidig som aspirantene bidrar til å løse bemanningsutfor-

dringen ved ett av landets største fengsler, sier direktør ved KRUS, Harald Føsker.

Gode erfaringer

En tilsvarende ordning ble for noen år siden gjennomført ved Åna fengsel på Jæren i samarbeid med Stavanger fengsel. Dette kullet ble uteksaminert i 2004. Svært gode erfaringer med dette såkalte Sørvestkullet gjør at KRUS ser frem til samarbeidet med Kongsvinger fengsel, som i dag har 117 innsatte.

Også i fjor ble det tatt opp et ekstraordinært kull til Fengselskolen.

Nå holder Fengselskolen på med å vurdere søkerne og plukke ut kandidater til Kongsvingerkullet, søknadsfristen var 8. mars. ○

Fengslende teater

For tre år siden begynte Ingvill Rosenlund som aktivtør i Bergen fengsel. Jobben har i hovedsak bestått i aktivisere innsatte, men siste halvår har hun også undervist innsatte i teater. – Hvis ingen overtar undervisningen vil tilbudet opphøre, og det vil være trist, sier hun.

Av Aase Marie Dahle, fengselsbetjent Bergen fengsel og journalist

Ingvill Rosenlund har gjennom en årrekke arbeidet med film og teater – både som skuespiller og dramalærer. Hun har i tillegg til studier i utlandet, studert teatervitenskap ved UiB. Som dramalærer ønsket hun å gå nye veier, og veien blir til mens en går. Det gjorde den også for Ingvill Rosenlund. I 2004 tok hun og en venninne kontakt med Bergen fengsel og spurte om fengselet var interessert i teaterkurs for innsatte. Dermed ble begge ansatt som aktivtører i Bergen fengsel som er ett av Norges største fengsel, med en totalkapasitet på 279 innsatte.

Vanskelig start

- Vårt ønske var å drive med teaterundervisning, men det var ikke lett i starten, forteller hun. - Vi måtte arrangere alt på egen hånd, som for eksempel hvilke lokaliteter som kunne benyttes og hvilken innsatte som kunne delta. - Fengselssystemet var nytt for oss, en ny verden med egne regler som ble en utfordring med tanke på å få en teatergruppe opp å gå. Dessuten tar det tid å opparbeide tillit i systemet, både blant innsatte og ansatte. Vi fikk også lite midler til rådighet, og teater trenger blant annet kostymer og lignende, fortsetter hun.

Venninnen sluttet etter en tid, og Ingvill fortsatte i jobben, men nå som aktivtør. Så kom det henne for øre at Åsane menighet tidligere hadde forsøkt å få i gang et teatertilbud for innsatte. Menigheten hadde satt av midler som fortsatt ikke var brukt. Fengselet bidro også med ekstra tilskudd. Dette gjorde all forskjell. - En ny dør ble åpnet, sier Ingvill og tilføyer at hun da så mange nye muligheter.

Denne gangen ble også flere avdelinger inkludert. – For meg som instruktør er det viktig å velge ut innsatte som sitter på dom og ikke varetektsinnsatte, for å unngå at gruppen løses opp for eksempel på grunn av løslatelser, forklarer hun.

God skuespillertrening

Teatersport er konkurranse i teaterimprovisasjon, hvor publikum tar aktivt del i det som skal fremføres. Oppgavene gies på stedet – hvor to eller flere skuespillere møtes på scenen for å improvisere frem de mest underligste scenarier. Det handler om å være kreativ, ta ting på sparket – og ikke minst tørre å dumme seg ut.

- Hvorfor er teatersport et godt tilbud for innsatte i fengsel?

- Først og fremst fordi innsatte trenger andre fritidstilbud enn trening og lufting. Teater er en aktivitet med myke verdier. Når det gjelder teatersport er dette noe nytt, noe annerledes hvor innsatte kan få bruke seg selv. Videre handler det om å være pliktoppfyllende, i teater må alle bidra med sitt hvor alle må arbeide for et felles mål. Teatersport er dessuten god skuespillertrening, medgir hun.

Bergen fengsel er på sin side opptatt av at de ansatte legger stor vekt på endrings- og påvirkningsarbeid i deres arbeid med innsatte. Fengselets verdigrunnlag bygger på at alle domfelte kan forandre sin atferd.

- Kan teatersport bidra til atferdsendring?

Blir i kriminalomsorgen: Ingvill Rosenlund er en av dem som fikk grønt lys etter forrige opptak av nye aspiranter til Fengselsskolen, og bytter dermed ut sivile klær med kriminalomsorgens uniform. Foto: Christian Stoutland

– Dette var det første jeg registrerte. Innsatte i gruppen begynte å endre seg. De begynte å hjelpe hverandre, støtte hverandre, gi hverandre ros. De lo med hverandre – ikke av hverandre. Det ble et samhold på en ny måte, sier hun. – Et annet viktig poeng er at innsatte gjerne har mange vonde tanker, men under teaterøvingen glemmer de både tid og sted – akkurat som skuespillere på utsiden.

I følge Ingvill Rosenlund er det en stor fordel å begynne med teatersport i fengsel fremfor vanlig teater. Hun begrunner dette med at teatersport starter fra grunn.

- Mange innsatte har ikke hatt noe forhold til teater forut. Noen har også presentasjonsangst - noe en scene lett kan vekke. Bare det å få fokus på seg selv er ille nok for enkelte. Utfordringen med teatersport er å ta nye steg i livet, som bidrar til økt trygghet på seg selv og bedre selvtillit gjennom mestring, smiler hun.

Premiere til stående applaus

Ved siden av teatersporten, var Ingvill instruktør for en teatergruppe i fengselet som skulle fremføre "Mine barnslige venner" et skuespill av forfatteren Lars Vik.

- De innsatte tok selv initiativ til flere øvinger og pugget replikker. De tilbød seg å bygge scenografien. De gjorde alt selv, sier hun. Kostymer fikk teatergruppen låne av Studentteateret i Bergen, samt noe ble lånt hos Fretex. Under premieren i midten av desember møtte seksti innsatte opp for å se stykket. Blant publikum satt også representanter fra Åsane menighet og ansatte fra fengselet. Det ble gitt stående applaus. En innsatt takket menigheten for pengene som hadde bidratt til å gjøre dette mulig for dem.

- Jeg trivdes meget godt i aktivtørrollen, men det var dessverre ikke midler til en full stilling.

Hun søkte fengselsskolen og var en av de heldige som kom gjennom nåløyet, men håper likevel å kunne fortsette med teater fremover.

- Min erfaring fra teaterprosjektene er nærmest ubetinget positiv. Engasjementet, kreativiteten og innsatsen som vokste fram blant de innsatte, har virkelig gitt meg troen på at teater har en viktig effekt også bak fengselmurene, avslutter hun. ○

Bredtveitrevyen 2006

"Sånn er livet", den sjettede av stadig mer vellykkede Bredtveitrevyer, ble spilt et par dager i desember for fulle hus og til stor jubel. Humor, til dels ganske burlesk, gode tekster som formidlet tøft og poetisk gode poenger, musikalsk overskudd og sanglede, tilsynelatende sikkerhet i møte med en proppfull sal, jo publikum med justisminister Knut Storberget i spissen var veldig glad for å få anledning til å oppleve dette.

Det er alltid en sterk opplevelse å komme til de årlige revyene på Bredtveit. På scenen får vi møte noen vi har sett der i flere år, en stjerne er løslatt før denne gang, men andre og noen nye revystjerner utfolde sine ressurser - djervt, sikkert og vart. Og fritidsleder Lars og betjent Svein Inge er på ypperlig måte mennene i forestillingen. Husbandet under ledelse av lærer Venja Ruud Nilsen er som vanlig en sentral del av opplevelsen. Tusen takk til alle dere som har bidratt - på eller bak scenen eller som andre former for støttespillere.

Prosjektkoordinatør Hege Aurland uttrykte det slik i programmet:

Til dere som har gjort det mulig...

Jeg vil rette en stor takk til alle som har bidratt til at vi har klart det igjen, Bredtveitrevyen 2006 er i havn.

Dere har vist initiativ, engasjement og ikke minst et stort pågangsmot. Jeg er imponert over motet og styrken dere har til å gjøre det de fleste av oss ikke hadde turt, nemlig å stå på en scene.

Det har vært en spennende, morsom og lærerik tid. Jeg ser frem til å lære mer av dere i vårt daglige virke.

o

Fengsel- og friomsorgens idrettsforbunds forbundsting 12-13. mai 2007

- Foreløpig dagsorden, tid og sted og forslag til tinget

I henhold til FIFs vedtekter § 4 skal det avholdes ordinært forbundsting hvert tredje år. Forbundsstyret har i styremøte 12.12.2006 vedtatt at forbundstinget skal avholdes 12.mai 2006 i Bergen. Sted: Scandic hotell, Bergen.

Forbundsstyret har vedtatt følgende foreløpige dagsorden for forbundstinget i henhold til vedtektenes § 5:

1. Åpning
2. Konstituering
 - a. Godkjenning av fullmakter
 - b. Dagsorden og forretningsorden
 - c. Valg av redaksjonskomite
 - d. Valg av møteleder
 - e. Valg av protokollfører
 - f. Valg av to til å undertegne protokollen
3. Godkjenning av referat fra siste forbundsting
4. Beretninger fra perioden
5. Regnskap og budsjett
6. Fordeling av nasjonale mesterskap
7. Innkomne forslag
8. Valg

Alle idrettslag har rett og plikt til å delta på forbundstinget til FIF. Deleгатens navn må være FIF i hende innen fire uker før forbundstinget. Idrettslag som ikke møter til forbundstinget, ilegges bot på 500,- kroner. Reiseutgifter for idrettslagenes representanter dekkes av idrettslagene. Det benyttes reisefordeling, slik at alle idrettslag betaler lik pris. FIFs styre representerer FIF, og fratar derfor ikke sitt eget idrettslag delegat på idrettsstinget

Kontaktperson for driftsenhet uten idrettslag

Denne har rett, men ikke plikt, til å møte på forbundstinget som representant for den driftsenhet vedkommende er tilsatt ved. Representantens navn må være FIF i hende innen fire uker før forbundstinget finner sted. Reiseutgifter for deltagelse på forbundstinget for kontaktperson fra driftsenhet uten idrettslag dekkes av FIF etter reisefordeling. Forslag som ønskes behandlet på forbundstinget, må være styret i hende senest fire uker før forbundstinget avholdes.

FIF vil senest 14 dager før forbundstinget avholdes sende ut alle innkomne forslag med styrets innstilling.

Asle Aase, for styret

TOK DU I MOT UTFORDRINGEN? KOM DU I BEDRE FORM?

Ansatte i kriminalomsorgen ble av Kristin Nyheim, FIF og Skien fengsel, oppfordret til å delta i årets skritt-telleraksjon som varte fra 10. januar til 15. mars. Vi vet at noen av 5-mannslagene startet veldig friskt og at noen lag falt av etter hvert. Andre var bedre på organisering og samarbeid. Nå venter vi på offentliggjøring av lagene som vant konkurransen mot sine egne dagsrekorder. Det gjøres på idrettstinget 12. mai.

Glimt fra fengselet

Med mye kompetanse ut og

Fengselsleder Hans Inge Jørstad, Ålesund fengsel

- Jeg meldte meg til Styrkebrønnen både av eventyrlyst og fordi jeg mente jeg hadde noe å tilføre. Norsk kriminalomsorg er på et veldig høyt faglig nivå. Det er fint å få anledning til å bruke kompetansen til å bidra i et område som skulle utvikles, forteller fengselsleder Hans Inge Jørstad, Ålesund fengsel.

Tekst: Grethe R. Fodstad, KSF, foto: Hans-Inge Jørstad, Ålesund fengsel

Han har vært i sluttsamtale etter Styrkebrønnooppdraget. Styrkebrønn er en beredskapsgruppe som skal bidra i internasjonale fredsoperasjoner i områder som har hatt krig eller konflikter, eller områder med svake demokratier. Gruppen omfatter folk fra hele justissektoren og er forankret i Plan- og administrasjonsavdelingen i Justisdepartementet i nært samarbeid med Utenriksdepartementet. Heldigvis passer det å stikke innom Kriminalomsorgsavdelingen også, blant annet for å følge opp det han fortalte til leserne av Aktuelt for kriminalomsorgen i nr 1 for 2005.

- I begynnelsen av november i fjor, var jeg tilbake i Ålesund fengsel etter et fravær på to år, det vil si tre sammenhengende perioder ute. Jeg fulgte opp mye av byggeprosessen og ledet klargjøring og utvikling av det som er det første fengselet i det nye samlede fengselsvesen i Bosnia-Herzegovina. Det er et varetektfengsel i Sarajevo med 21 plasser, sier han.

Vanskelig å velge blant mange bilder fra et kontrastfylt land

enda mer tilbake

Hans Inge Jørstad hjem etter tre perioder i Sarajevo

- Utgangspunktet var at jeg skulle være rådgiver ved fengselet før den bosniske fengselslederen tiltrådte. Han kom mye senere enn forventet. Jeg ledet fengselet de åtte første månedene. Vi fikk ved starten låne tjenestemenn fra noen av de øvrige 12 fengslene i delstatene. Landet har vel 3000 fengselsplasser, egentlig bygninger med sovesaler med lite arbeids- og aktivitetstilbud for fangene. Vårt nye vareteksfengsel ble det første med eneceller og dusj/toalett. Men vi har ikke det vi i Norge forstår med arbeidstilbud.

Vi var nøye med å følge CPT-standardene som sier minst åtte timer aktivitetstilbud hver dag. Vi la oss på elleve timer fordelt med samlet fire timer til lufting i en luftgård med tre deler; basket, fotball og sjakk. Fangene ble delt i to grupper, en av gangen på lufting og en del på syv timer fordelt mellom bibliotek og ulike former for trening. Fangene kunne få besøk hver dag, om de hadde noen som kunne besøke dem. Videre kunne de ringe 20 minutter daglig.

Det var ett års grense fra arrestasjonen og til rettsaken måtte være i gang. Vi fikk overført fanger fra Haag-domstolen. En av dem hadde likevel sittet fengslet der i fire år og ti måneder. Hos oss satt det krigsforbrytere og organiserte kriminelle med svært varierende saker bak seg, en hadde tidligere vært Bosnisk president, andre var siktet i forbindelse med Srebrenicamassakren. Med en gang dom falt i sakene ble de transportert til ett av de tolv opprinnelige fengslene. Det største var på 750 plasser. Et annet hadde 180 fanger med 9 fengselsbetjenter på hvert skift, sier Jørstad.

- Vi ansatte 35 personer i fengselet på grunn av høyt sikkerhetsbehov i et vareteksfengsel med krigsforbrytere og tungt kriminelle. Nå skal fengselet utvides med én etasje som skal gi plass til 16 innsatte til. Derfor er det ansatt ytterligere 6. 41 ansatte og 37 fanger blir det da, pluss 2 sykepleiere og en halv legestilling. Bemanningen er høy fordi dette skal drives som et opplæringsfengsel i regi av den kommende fengselsskolen. Fire bosniske fengselstjenestemenn jobber for Europarådet og reiser rundt og driver opplæring. Fengselstjenestemennene har politiskolen som bakgrunn før de begynner på fengselsopplæringen. De definerer seg som "fengselspoliti". Uniformene er de samme, bare ermmerket er ulikt, får jeg høre.

- Et moderne statsfengsel med 350 plasser er under planlegging, det skal stå ferdig i 2008. Det finansieres av internasjonale donasjoner. Fra før var det to "delstatsdepartementer", dvs. to systemer med i alt 12 fengsler – alle av dårlig standard etter norske normer. Det finnes ikke noe som heter at det er fullt, alle blir satt inn. Det er hvert fengsels utfordring å skaffe plass. Landet har noe færre innbyggere enn Norge og en fangepopulasjon på litt over nivået i Norge, ca 65 – 70 pr 100 000, men fangeantallet er dessverre sterkt stigende, forteller han.

- Det viktigste jeg brakte med meg ut var erfaring fra fengsler i Norge siden midt på 80-årene. Spesielt når det gjelder å forholde seg til internasjonale avtaler, de ansattes kompetanse og innholdet i soningen er Norge kommet veldig langt. Det viktigste jeg lærte under tiden ute, er

➤ betydningen av god kommunikasjon foruten at jeg har lært veldig mye av å utveksle synspunkter med personer fra for eksempel Canada og Skottland som også var der for å bistå. Jeg har truffet veldig mange flotte Bosniere, de er hjertelige og inkluderende, understreker han.

- Jeg kan tenke meg flere opphold ute, men det er flere i den norske Styrkebrønn-gruppen fra kriminalomsorgen som ennå ikke har kommet ut. Nå står jeg i en slags karantene, men det er også andre interessante jobber på dette feltet, innen FN-systemet for eksempel. Det var for øvrig mange aktører på banen i Bosnia-Herzegovina. De var dels lite samkjørte. Vi holdt oss nær Europarådssystemet, men koordinering og samordning var en utfordring.

- Jeg anbefaler folk å reise ut. Du får et annet perspektiv på livet. Jeg har sett mye, reist rundt på Balkan. Det er et utrolig flott land, med et innland som kan minne om for eksempel Gudbrandsdalen eller Hallingdal, og imponerende gamle byggverk, sier han entusiastisk og viser flotte bilder fra Sarajevo, en viktig by i europeisk historie.

- Men de siste to månedene gledet jeg meg til å komme hjem. Vi hadde ansatt flinke folk, fengselet var i god gjenge. Men jeg hadde mye besøk hjemmefra eller reiste hjem, men savnet etter hvert hverdagslivet hjemme. Det var godt å komme hjem, men jeg skal ned på besøk i mars når min "baby", den nye varetaktsenheten er klar, forteller Hans Inge Jørstad.

Nytt styrkebrønnprosjekt – i Moldova

Et styrkebrønnprosjekt på størrelse med det Justisdepartementet har i Georgia, skal iverksettes i Moldova. Kriminalomsorgen ved assisterende direktør Hilde Lundeby, Region nordøst, reiste ut 1 mars sammen med Iver Huitfeldt, lagdommer i Borgarting lagmannsrett, som Head of Mission. I tillegg reiser det ut en statsadvokat og en polititjenestemann/kvinne. Disse fire skal danne et forprosjekt som skal etablere og berede grunnen for et større prosjekt på inntil åtte norske rådgivere fra politi- og rettskjedene. Hilde Lundeby skal i første omgang kartlegge fengselsituasjonen med tanke på å finne gjennomførbare prosjekter innenfor kriminalomsorgen. ○

Straffens utvikling i Norge var hovedtema på den 37. kriminalpolitiske konferansen som KROM (Norsk forening for kriminalreform) arrangerte på Spåtind 11. til 14. januar i år. Det deltok om lag 120 personer fra ulike miljøer og virksomheter. En rekke ulike temaer ble berørt, deriblant straffnivå, overvåkningssamfunnet, hva virker i kriminalomsorgen og justismord.

Av rådgiver Kristin Bilberg, Analyseenheden i Justisdepartementet

Det var livlig debatt og mange engasjerte innlegg fra salen gjennom hele seminaret. Deltakerne fikk tid til både sosialisering og friluftsliv innimellom et hektisk faglig program. Om kvelden arrangerte journalisten Øystein Rakkenes visning av sin prisbelønte filmdokumentar om reformer i et av verdens største fengsler i India.

Blir straffene skjerpet?

Advokatene Truls Dramer og Frode Sulland problematiserte skjerping av straffene og definisjonen av folks rettsopfatning. Mens Dramer hadde en empirisk basert fremlegging, hadde Sulland en mer rettspolitisk tilnærming til temaet straffeskjerpelse. Den relativt nye undersøkelsen om befolkningens syn på straffer, gjennomført av Advokatsamfundet i Danmark ble presentert av Sulland. Hovedinnsikten er at folk ikke nødvendigvis ønsker skjerpede straffer når de får innsikt i konkrete saker. Undersøkelsen viser også at befolkningen er mindre kjent med det reelle straffnivået.

Statssekretær Anne Rygh Pedersen understreket i sin kommentar til innleggene at dagens regjering ikke ønsker noen generell straffeskjerpelse. Enkelte forhold bør imidlertid straffes strengere enn rettspraksis er i dag. Dette gjelder for eksempel vold i nære relasjoner. I en kommentar etterlyste undervisningsinspektør ved Ullersmo, Bjørn Andersen undersøkelser av de sosiale effektene av at personer sitter lenge i lukket anstalt.

Om ungdomsurrogater, drug courts og forvaring

Alternativer til fengselsstraff for barn og unge, og alternativer generelt som drug courts og forvaring, ble problematisert av foredragsholderne.

Professor Thomas Mathiesen stilte i sitt innlegg spørsmål om alternativer til straff i realiteten blir tillegg til straff. Mathiesen ytret bekymring for forslaget om at man kan la mindreårige sone i barnevernsinstitusjoner. Han mener det er grunn til å forby fengsling av barn og unge. Statssekretær Rygh Pedersen understreket i en kommentar at et utvalg skal se nærmere på situasjonen for mindreårige. Regjeringen ønsker å øke muligheten for tilpassing av virkemidlene for barn og unge som har begått lovbrudd.

En annen alternativ straffreform er såkalte drug courts, i Norge: Narkotikaprogram med domstolskontroll. Ida Nafstad, tilknyttet Institutt for kriminologi og retts sosiologi, redegjorde for denne typen alternativ straff. Ifølge Nafstad vil straffen samlet sett øke med utviklingen av nye straffereaksjoner. Hun trakk frem det paradoksale i at minstetid i narkotikaprogrammet er 1 år, mens målgruppen for programmet ofte gjerne ville få 6 måneder i fengsel for lovbrudd de blir tatt for. Kommentarer fra salen etterlyste større fokus på de helse- og sosialrelaterte

Hvor går straffene i Norge?

sidene av narkotikaproblemene, blant annet at det er viktig å følge opp behandlingsprogrammer for rusavhengighet i fengslene.

En annen straffeform som ble diskutert var forvaring. Ifølge advokat Ann Turid Bugges erfaring, opplever de dømte forvaring som mer belastende enn sikring. Det er et stort problem for den innsatte at han eller hun ikke vet når løslatelsen skal skje. Kjersti Holden, representant fra Foreningen for Fangers Pårørende (FFP), understreket at denne uvissheten knyttet til løslatelsestidspunktet i stor grad også berører de pårørende.

Forsker Berit Johnsen, KRUS, mener at det er for lite kunnskap om forvaring som straffemetode. - Det er viktig at det gjøres et arbeid for å kartlegge hva som må til i etterkant av forvaringen, fremholdt hun.

Eser overvåkingssamfunnet ut?

Informasjonssjef Ove Skåra i Datatilsynet problematiserte at utviklingen av ulike overvåkingssystemer skjer trinnvis utenom demokratiske prosesser. Han eksemplifiserte dette ved AutoPASS - system i biler som Vegdirektoratet ønsker av mange praktiske hensyn. Skåra pekte imidlertid på at denne teknologien kan være svært uheldig i et personvern – og overvåkingsperspektiv.

Utviklingen av ulike politimetoder i Sverige har ifølge professor i kriminologi ved Stockholms Universitet Janne Flyghed, pågått uten kritisk diskusjon. Undersøkelses- og tvangsmetoder er blitt innført og utviklet basert på antakelser om nytte og resultater. Det er for eksempel ikke bevist at romavlytting er en effektiv metode.

Ifølge stipendiat Johanne Yttri Dahl er nordmenn blant de med størst tillit til myndighetene i Europa. Yttri Dahl har studert blant annet videoovervåking og DNA-registre og hun har registrert lite kritisk debatt om temaet overvåking i Norge. Yttri Dahl mener det er problematisk at enkelte grupper synes å være mer utsatt for overvåking enn andre. I Storbritannia har man blant annet sett at dette er tilfelle for enkelte av minoritetsgruppene i DNA-registret.

Politi og påtalemyndighet har et behov for ulike overvåkingsverktøy for å ivareta en del av sine oppgaver. Det er ifølge statsadvokat Erik Førde nødvendig å kunne ha mulighet til å imøtegå den såkalte "lukkede roms kriminalitet". Førde understreket imidlertid at myndighetene er bevisst på at tiltak skal funderes på rettstatens prinsipper.

Hva virker i kriminalomsorgen?

Ekspedisjonssjef Kristin Bølgen Bronebakk holdt et innlegg om fengselstraff og dens innhold. Det er viktig å arbeide for å minske en del problematiske sider ved soning. Hun mener imidlertid at trygghet i samfunnet ikke kan skapes helt uten frihetsberøvelse. Sentrale spørsmål er hvordan samfunnet kan begrense fengselsbruken og hvordan man skal bedre forholdene for de som sitter i fengsel.

Studier viser at tilbud om skolegang oppleves som meningsfylt og har en rehabiliterende effekt for de innsatte. Fengselsleder Øyvind

Alnæs, Bastøy fengsel, redegjorde for de innsattes opplevelse av tilbudet i fengslet. De innsatte mener det er bedre å arbeide enn å bare sitte innelåst, men de mener også at arbeidstilbudet som finnes er kjedelig. Når det gjelder skole er det for få skoleplasser og de yngste innsatte velger ikke skole. Det vanskeligste med å sitte i fengsel er ifølge de innsatte at de ikke har kontakt med familie og venner. De sliter også med skyldfølelse, sorg og skam og føler et behov for å si unnskyld og gjøre opp. Forsoningsjus eller såkalt Restorative justice, er et viktig virkemiddel. Alnæs viste til at innsatte har store levekårsproblemer og dette er en stor utfordring i forbindelse med rehabilitering til samfunnet.

Justismord

Seminaret ble avsluttet med temaet justismord. Privatetterforsker Tore Sandberg og advokat John Christian Elden holdt et foredrag basert på flere av sakene Sandberg har vært involvert i. De viste til en rekke årsaker til at det i blant annet Fritz Moen-saken og Liland-saken endte med feilaktige konklusjoner med hensyn til skyldspørsmålet. De stilte blant annet spørsmål om hvem som skal bestemme hvilke dokumenter som skal være tilgjengelig for forsvarerne til taltale. ○

På den ene siden i panelet, Thomas Mathiessen, på den andre Anne Rygh Pedersen, mellom dem blant andre Way Backs representant. På talerstolen har Reidar Espedal, Oslo friomsorgskontor, en kommentar. Foto: Calle Helgeland, KOA

Arbeidstilsynets tilsyn med kriminalomsorgen

Arbeidstilsynet har i 2006 satt søkelyset på arbeidsmiljø og systematisk forebyggende arbeidsmiljøarbeid i kriminalomsorgen gjennom kampanjen "Trygg kriminalomsorg".

Av rådgiver Jan Inge Helgheim, KSF

Arbeidstilsynet har gjennomført tilsyn i 35 fengsler og friomsorgskontorer fordelt på de fire kriminalomsorgsregionene Nord, Nordøst, Øst og Sør. Samtalene har tatt utgangspunkt i de ansattes opplevde belastninger. Det er funnet mangler ved det systematiske forebyggende arbeidet med psykososiale og organisatoriske arbeidsmiljøforhold i alle fire regioner, noe som kan medføre at de ansatte utsettes for helseskadelige fysiske eller psykiske belastninger. Alle regionene med som var omfattet av tilsynet, med unntak av Region øst, har fått pålegg.

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) har fått tre pålegg fra Arbeidstilsynet:

1. HMS rutiner - Risikovurdering i forbindelse med endring og omstilling.
2. Gjennomføring av risikovurdering, gjennomføring av tiltak og etablering av HMS-rutiner – arbeidstidsordninger.
3. Innføre HMS-system og utøve systematisk HMS-arbeid (internkontroll).

Arbeidstilsynet ga opprinnelig kriminalomsorgsregionene pålegg med andre og kortere frister enn de tidsfristene KSF fikk til å oppfylle påleggene. KSF søkte derfor Arbeidstilsynet om felles frister. Arbeidstilsynet har imøtekommet søknaden. De nye fristene som hele kriminalomsorgen må forholde seg til er henholdsvis 15.09.2007 og 15.04.2008.

I Arbeidstilsynets pålegg til KSF fremgår det blant annet at det er et "gjennomgående trekk ved arbeidsmiljøsituasjonen i kriminalomsorgen at de ansatte opplever arbeidspresset som stort. De ansatte møter mange arbeidsmiljøutfordringer i hverdagen, og de opplever helsetruende belastninger forbundet med disse utfordringene." Arbeidstilsynet fremholder også at "gjennom det arbeid vi har utført så langt, er det vårt mål at de krav vi stiller og den oppmerksomheten vi retter mot kriminalomsorgen, skal kunne bidra til et bedre arbeidsmiljø for de ansatte i kriminalomsorgen både på kort og lengre sikt. På kort sikt gjennom å rette opp mangler som kan føre til uhelse, og på lang sikt gjennom å videreutvikle kompetanse og forbedre kriminalomsorgens rutiner for å ivareta eget arbeidsmiljø."

Oppfølging

Vi legger opp til en bred prosess i oppfølgingen der vernetjeneste, tillitsvalgte, de seks kriminalomsorgsregionene, KRUS og KITT trekkes med. En slik arbeidsmåte er omfattende og tidkrevende, men er etter vår vurdering nødvendig. Skal vi lykkes med å videreutvikle et systematisk HMS-arbeid med blant annet bedre kartlegging, risikovurderinger og avvikshåndtering, må oppfølgingen forankres bredt i kriminalomsorgen. Bred representasjon i arbeidet og en grundig oppfølgingsprosess, er nødvendig blant annet for å kunne sikre god opplæring og instruksjon i rutiner og systemer.

SAK drøftet i møte 13.12.2006 hvordan KSF, vernetjeneste og tillitsvalgte kan samarbeide om oppfølgingen av Arbeidstilsynets pålegg. Det var enighet om å sette ned et prosjekt der SAK er styringsgruppe. Videre skal det opprettes en prosjektgruppe ledet av KSF hvis mandat skal ta utgangspunkt i de tre påleggene. Prosjektgruppen skal ha en bredt sammensatt referansegruppe.

KSF tar sikte på at prosjektgruppen skal kunne påbegynne sitt arbeid i løpet av mars. Det vil bli nedsatt fire arbeidsgrupper som skal arbeide med deler av de påleggene som er gitt til kriminalomsorgen. Arbeidsgruppene skal rapportere til prosjektgruppen.

Det er lagt opp til at det i mars skal holdes et avsparkseminar for prosjektet på KRUS hvor RAMU og SAK inviteres. ○

Nytt aspirantkull på KRUS

151 aspiranter begynte på Kriminalomsorgens utdanningscenter i januar. Etter fire ukers forkurs med hovedvekt på innføring i kriminalomsorgens mål og verdigrunnlag, ble de fordelt på 12 praksisfengsler rundt om i landet. Av de 151 aspirantene var det 63 kvinner og 88 menn.

Nytt om navn

Justisdepartementets ledelse

Astri Aas-Hansen, ny statssekretær etter Anne Rygh Pedersen. Eirik Øvre Thorshaug, ny politisk rådgiver, etterfølger Astri Aas-Hansen. Han kommer fra stilling som politisk rådgiver for Arbeiderpartiets stortingsgruppe. Han har eksamener blant annet i statsvitenskap og internasjonale forhold.

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning Utviklingsseksjonen

Inger Marie Fridhov, seniorrådgiver. Halvt års engasjement. Kommer fra stilling som leder av KRÅD
Erika Tonna, rådgiver, tilbake fra permisjon

Administrativ seksjon

Jan Inge Helgheim, rådgiver. Kommer fra stilling i Oslo kommune,

men har tidligere vært ansatt i JD, blant annet i KOA. Bendix Gunvaldsen, seniorrådgiver tilbake fra permisjon

Kriminalomsorgen region øst Indre Østfold fengsel

Ellen Solbrekke, fengselsleder. Kommer fra stilling som leder av Moss fengsel

Moss fengsel

Niels Leyell Finstad, fengselsleder. Kommer fra stilling som seniorrådgiver i KOA, tidligere inspektør på Bredtveit

Kriminalomsorgen region nord Verdal fengsel

Per Kristina Aunet, fengselsleder. Kommer fra stilling som rådgiver i regionadministrasjonen

En gang, men ikke alltid lovbryster

- Er det en bestemt type lovbrystere som fanges opp av politiet? Er en av grunnene til at de klarte å gi opp et liv med lovbrudd etter så mange år, at de ikke har vært i fengsel? Fungerer fengsel som forbryterskole? Lovbrystere som gav seg med kriminalitet uten å bli tatt, er tema for Eirik Hammersviks masteroppgave i kriminologi ved Institutt for kriminologi og rettsossio- logi, Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo.

Hammersvik har mange ubesvarte spørsmål etter å ha intervjuet lovbrystere som har avsluttet virksomheten uten å bli tatt. Hvordan han kom i kontakt med dem og hvordan han fikk dem til å fortelle om sin virksomhet, fremgår ikke av det intervjuet han gav til bladet Juristkontakt. Han har

uansett sørget for å anonymisere dem og unngår detaljer om lovbruddene. Hvordan han vet at disse lovbruddene virkelig har funnet sted, fremgår heller ikke, men det fremgår at noen av sakene har vært omtalt i media. Han sier også at en del ikke ville intervjues. De var redd for at det de sa skulle sammenholdes med informasjon politiet fikk i andre sammenhenger og at de kunne bli tatt senere når politiet fikk nok brikker til å forstå puslespillet.

Hammersvik har en periode jobbet som fengselsbetjent, men sier at det ikke var i fengselet han fant intervjuobjektene sine. Det som tydelig kommer frem er at intervjuobjektene hans ikke angrer, de ser ikke på seg som tapere. – Mange begynte i det små, med tyveri – det var kult å ordne opp selv, sier en. Andre hadde en vanskelig barndom. Alle får etter hvert erfaring med narkotisk stoffer. De har deltatt i planlegging, gjennomført planen og styrt den. Dette er en form for business. Men det er mer enn pengene som driver dem – pengene forsvinner fort. Det går på spenning, underholdning, status, identitet, en egen streng moralverden innen miljøet, å stille opp, finansiere mer business. De har et eget tankesett og peker på fellesskapet, fremhever Hammersvik.

Mange av de han intervjuet sier de ble vant til å leve et dobbeltliv. De synes også det er gøy å mimre om gamle dager til en som har deres tillit, som Hammersvik. Noen av dem ble tatt for mindre saker, og sier at dette hjalp dem på vei mot et liv uten lovbrudd, men for andre fungerte det å bli tatt motsatt. Noen sluttet da de kom inn i et stabilt forhold, noen da de fikk barn, noen begynte å uroe seg for å bli oppdaget, noen fant at livet som lovbryster krevde for mye, det er

ingen fellesnevner, men mange måter å slutte på.

Bakgrunnen deres var ulik, men i dag lever de vanlige liv. De forteller om hvordan virksomheten etter hvert ble så omfattende at den ikke lot seg kombinere med et mer modent liv med familie og jobb etter hvert som de fikk dette. Slik kom det til et vendepunkt. Samtidig understreker de at de lærte mye nyttig av den kriminelle virksomheten - initiativ, planlegging og hard, målrettet jobbing.

Hammersvik mener at det stereotype bildet av hvem som er kjeltring må endres, det er for snevert. Han mener det er viktig å la denne gruppen komme til orde, ikke bare la ekspertene i samfunnet prege dagens bilde av lovbrystere.

Men det blir ikke helt enkelt å endre dette bildet. Personene han intervjuet, er nøye på å holde seg unna offentligheten. ○

*Tekst: Seniorrådgiver
Grethe Rødskog Fodstad, KSF
Kilde: Juristkontakt 1 2007, fagbladet til
Norges Juristforbund*

Konflikthåndtering – ulike meklingsmetoder

En ettårig deltids videreutdanning som gir 30 studiepoeng.

Opplysninger om utdanningen fås ved henvendelse til
Diakonhjemmet Høgskole,
Avdeling for etter- og videreutdanning
- tlf 22 45 19 81. Skolen holder til i Oslo.

Søknadsfrist: 15.april 2007. Søknadsskjemaet finner du på Diakonhjemmets hjemmesider www.diaconhjemmet.no

Målgruppe

Ansatte i helse- og sosialsektoren, familievern, rettsvesen, skolen, personalsektor og bedriftshelsetjeneste i arbeidslivet, i nærmiljø og ulike organisasjoner.

Opplegg

Høst 2007: Tre studiesamlinger à 1 uke, inkludert gruppeveiledning.
Vår 2008: Tre studiesamlinger som over:
Praksis i form av observasjon av mekling, 10

timer- og skrijving av praksisrapport 5-8 sider.
140 timer undervisning og 40 timer gruppeveiledning.

Faglig ansvarlig: psykolog og advokat Grethe Nordhelle, høgskolelektor og ekstern mekler.

Pris til Oslo fengsel

Oslo fengsel har fått prisen for beste statlige virksomhetstiltak av Senter for statlig økonomistyring (SSØ). Fengselet fikk prisen for sitt arbeid med Balansert målstyring. "Gjennom tydelige mål, prioriteringer, forankring og konkret handling og oppfølging har Oslo fengsel vist at det er mulig å skape gode resultater", heter det i juryens begrunnelse.

- Tålmodighet, tro og forankring i toppledelsen er avgjørende for å lykkes med god virksomhetsstyring, sa direktør Are Høidal i sin takktale på SSØ-dagen. Prisen ble delt ut av finansminister Kristin Halvorsen. Nærmere 450 beslutningstagere og fagansvarlige i departementer og statlige virksomheter var til stede.

Fra juryens begrunnelse

Juryen har valgt å gi prisen for beste virksomhetstiltak i år til Oslo fengsel. Fra å bli omtalt

som "kriminalomsorgens problembarn" på grunn av manglende måloppnåelse og stort merforbruk i 2001, har Oslo fengsel ved innføringen av et nytt styringssystem snudd opp ned på denne betegnelsen. Ved å innføre modellen balansert målstyring som ivaretar helhetssynet, dvs. økonomi, brukerne, faget, de ansatte og organisasjonen - har Oslo fengsel fått på plass et system for god styring og kontroll på virksomheten. Gjennom tydelige mål, prioriteringer, forankring og konkret handling og oppfølging har Oslo fengsel vist at det er mulig å skape gode resultater.

Juryen er av den oppfatning at det arbeidet som er gjort i forbindelse med styringssettet i Oslo fengsel, bidrar til å inspirere andre virksomheter til å forbedre styringen.

Overføringsverdi

Prosjektet har stor overføringsverdi både innad i kriminalomsorgen og for andre statlige virksomheter. Det besluttet at hele

Region øst og Region sør skal benytte det samme styringsverktøyet. Det samme skal Kriminalomsorgens IT-tjeneste. For andre statlige virksomheter er dette et viktig eksempel på hvordan man kan få til kvalitet, trivsel og effektivitet med krevende brukere og samfunns mål. Styringssystemet ved Oslo fengsel har også vakt internasjonal interesse.

Senter for statlig økonomistyring

Det er første gang Senter for statlig økonomistyring (SSØ) deler ut denne prisen. Ønsket er å få løfte frem de gode eksemplene på hva bedre ressursutnyttelse i statlige virksomheter betyr for samfunnet.

- Ved å sette fokus på og anerkjenne suksessfulle tiltak, ønsker SSØ å gi inspirasjon og læring til bedre ressursutnyttelse i statlige virksomheter, heter det på senterets nettsider.

KRIMINALOMSORGEN

Aktuelt for kriminalomsorgen

Utgiver

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning
Postboks 8005 Dep,
0030 Oslo

Ansvarlig

Ekspedisjonssjef Kristin Bølgen Bronebakk

Redaktør

Seniorrådgiver
Grethe Rødskog Fodstad, KSF
telefon 22 24 55 88 telefaks 22 24 55 90
e-post: grethe-rodskog.fodstad@jd.dep.no via
etatsnettet: Fodstad Grethe (Justisdept)

Kontaktutvalg Kriminalomsorgsavdelingen

rådgiver Terje Fredwall, Utviklingsseksjonen
rådgiver Leif Flatby, Administrativ seksjon
rådgiver Maren Vaagan, Juridisk seksjon

Kontaktpersoner regionalt nivå

Frode Isaachsen, Region øst
Birgitte Skjørshammer Wang,
Region sør
Liv Henly, Region nordøst
Bjørn Lindebø, Region sørvest
Hildur Bøe, Region vest
Synnøve Sørland, Region nord

Bestilling av

abonnement/adresseendring:

forværelset i KOA/KSF
telefaks 22 24 55 90
telefon 22 24 55 81/31

Redaksjonen avsluttet

8. mars 2007

Manusfrist nr. 2/2007

23. mai

Utgivelsesplan 2007

Uke 10, 24, 41, 50

Oppslag: 4500

Nr 1/2007, 17. årgang

Forside: Fra Bjørgvin fengsel

Foto: Grethe R. Fodstad, KSF